

DOOR LIJDEN GEHEELIGD

Levensschets van oefenaar Pieter Ingelse

Twee oefeningen

3 brieven van zijn vrouw

3 brieven van zijn schoondochter

5^e brochure in de serie: *Kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw*

Uitgave: Stichting DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2001

INHOUD

Voorwoord

Hoofdstuk 1 Overzicht van P. Ingelse zijn leven

Hoofdstuk 2 Lerend-ouderling

Hoofdstuk 3 2 oefeningen

Hoofdstuk 4 3 brieven van weduwe P. Ingelse-Overdorp

Hoofdstuk 5 3 brieven van Janna Meertens, vrouw van Jan Ingelse

Hoofdstuk 6 Gedeeltelijke stamboom en afkomst van Piet Ingelse

Literatuurlijst

VOORWOORD

De titel van deze brochure is genomen uit Hebreeën 2:10b, 11a: "...den oversten Leidsman hunner zaligheid door lijden zou heiligen. Want èn Hij Die heiligt, en zij die geheiligd worden zijn allen uit Eén."

Het is een onuitsprekelijk voorrecht dat Christus zó laag wilde afdalen om onze menselijke natuur aan te nemen en daarin te lijden en te sterven. Dit was het welbehagen van de Vader, omdat daardoor de Goddelijke deugden die wij geschonden hebben werden opgeluisterd. Als wij door genade daar kennis aan krijgen en met Christus door het geloof verenigd worden is het nodig om óók door lijden geheiligd te worden. Hoe zouden wij anders het Beeld van Christus gelijkvormig kunnen worden?

Pieter Ingelse heeft een grote mate van lijden en smart, rouw en verdriet ondergaan in zijn leven. Maar dat lijden kan op zich niemand heiligen. Alleen als de Heilige Geest het als middel gebruikt om iemand tot God te brengen, aan de genadetroon te binden, zijn last en verdriet op Hem te werpen en door het geloof één plant met Christus te worden. Deze gelijkvormigheid met Christus is in de eerste plaats inwendig, maar het komt openbaar in de kinderlijke vreze Gods, in een evangelische heiligmaking en het ware vreemdelingschap hier op aarde.

Drie van de vier vrouwen van Pieter hebben hetzelfde stervende leven in meer of mindere mate ook doorleefd. Deze levensschets en brieven geven een kort inzicht in het geestelijk leven van Gods volk, hoe het rond de eeuwwisseling toeging.

Mijn doel hiermee is drievoudig:

Voor hen die zich vermaken in kerkhistorie en de bevinding van Gods volk uit vroeger dagen en nu, een kleine bijdrage te leveren.

Om elk op te wekken om die zalige kennis van God in Christus te zoeken, omdat alles daarbuiten helemaal wegvalt. Tevens tot troost voor hen die door lijden geheiligd worden, al is het in veel mindere maat dan hen die hier beschreven worden.

Bovendien om ons te vernederen voor de Heere. Wat is er in onze kerken, in onze huizen, in ons hart toch weinig te vinden van dit eenvoudig geestelijk leven! De kerk des Heeren is verdeeld en verstrooid. Maar wij zijn helaas de geestelijke ballingschap gewend geraakt en velen troosten zich met de goede structuur van de kerk en de uitwendige rechtzinnigheid. Velen gaan op in uitwendige vormendienst en anderen in het bespreken van het bevindelijk leven in rangen en standen. Maar de eenvoudigheid die in Christus is, zijn we over 't algemeen kwijt.

De Heere mocht Sion genadig willen opbouwen uit het stof en gruis. En dat wij met diepe schuldbelijdenis terug keerden tot de God van onze vaders! De belofte voor Zijn Kerk is gegeven en Die het beloofd heeft is getrouw.

Hoofdstuk 1

Pieter Ingelse

Pieter werd geboren de 7^e juli 1821 te Nieuw enSt.-Joosland, op Walcheren, Nieuwland genoemd. Pieter was een zoon van Adriaan Leinz. Ingelse, geb. ong. 1789/90, landbouwer en Johanna Baaijens.

Johanna was een dochter van Ingel Baayens, (overl 17-2-1828) trouwt 8-6-1788 met Johanna Jacoba Hermanse. Johanna trouwde te Kleverskerke, 24-4-1811 en werd in 1812 lidmaat van de Herv. Kerk te Kleverskerke.

Adriaan stierf 6/7-9-1832, toen Pieter 11 jaar was. Toen hij bijna 9 jaar was stierf zijn oudste broer Lein, geb. 1812, overleden 27-4-1830.

Pieter zei dat zijn moeder een natuurlijk mens was, maar begaafd met een helder verstand. Toen zij voor de tweede keer trouwde, 26-2-1834 verliet Pieter -13 jaar- zijn ouderlijk huis en werd boerenknecht bij Adriaan Blik, landbouwer en burgemeester van Nieuwland, getrouwd met Maatje Bak.

Hij trouwde 4-3-1846 te Nieuwland met zijn dochter, Jacoba Blik, geb. ong. 1826.

Kinderen uit dit huwelijk, geboren te Nieuwland- en St. Joosland:

Adriaan, 25-7-1846. Hun eerste zoon werd nog geen jaar oud: overl. 12-5-1847.

Adriaan, geb. 1848; overl. 6-5-1920, landbouwersknecht, trouwt 25 jaar, 7 mei 1873 met Susanna Provoost van Domburg, oudste dochter van Abraham Provoost en Pieternella Zachariasse. Adriaan overleed 7-5-1920. (Adriaan zijn schoonmoeder was hertrouwd in 1869 met zijn vader Pieter Ingelse.)

Leijn, geb. 16-5-1849, overl. 17-9-1849 of 23-12-1849.

Maatje, geb. 11-8-1854 te Middelburg

Johannes, geb. 28-12-1857 te Middelburg.

Na zijn huwelijk nam Pieter te Middelburg een sleperij met paarden en wagens over. Waarschijnlijk dat hij daar ging wonen tussen 1850 en 1853.

Ingelse leefde, evenals zijn vrouw, zorgeloos. Wel had hij eens overtuigingen en goede voornemens om beter te gaan leven, maar telkens braken die goede voornemens af, doordat hij in zijn driften dikwijls in vloeken uitbarstte. Dan vielen zijn voornemens als een kaartenhuis in elkaar en dacht hij: *'Er kan toch niets van komen'*, en vervolgde hij weer zijn oude weg. Zo leefde hij tot het jaar 1856. In oktober van dat jaar verliet Ds. H. H. Middel, leraar van de Christelijke Afscheiden Gemeente, Middelburg. Pieter is bij hem niet naar de kerk geweest. Hij was Hervormd, maar of hij belijdend lid was, is – nog – onbekend.

's Zondags voor Kerst moest ds. Pieter van Dijke te Middelburg preken, in de Ledeboeriaanse gemeente. Ingelse meende: *'die vent kan ik ook wel eens gaan horen'*. Zo ging hij die zondag naar de kerk, die als hij kwam, reeds stampvol was. Een juffrouw zei tegen hem: 'Man, je kunt er niet meer in', waarop hij antwoordde: *'Ik moet erin!!!'* Dringend, af en toe anderen op de voeten trappend, kwam hij eindelijk zover dat hij de dominee zien kon.

Ds. van Dijke kwam op de preekstoel en haalde in zijn eerste gebed aan: *'Heere, er is voor U niets te wonderlijk; Gij mocht Uw macht eens tonen aan hem die als een vloeker inkwam, opdat hij als een bidder uitgaan mocht.'* Dat zonk bij Pieter diep in zijn ziel; maar hij zei bij zichzelf: 'dat zal de Heere mij toch niet doen.' De dominee preekte over 1 Kon. 8:11. En de priesters konden niet staan om te dienen, vanwege de wolk; want de heerlijkheid des Heeren had het huis des Heeren vervuld. Pieter wist niet wat hij hoorde; die dominee zei alles, wat in zijn hart omging. Heel die dag ging hij naar de kerk; hij kon het niet op en drong er bij zijn vrouw op aan om ook mee te gaan. Hij zei: *'Nog nooit heb ik zo horen preken.'*

Deze eerste preken bleven hem lang bij en werkten in hem zo'n gevoel van zijn verloren toestand, dat hij dag noch nacht rust had. Hij kreeg helder te zien dat hij tegen een heilig en rechtvaardig God gezondigd had, Die van Zijn recht geen afstand doet.

De andere zondag ging hij 's morgens en liet 's middags zijn vrouw gaan terwijl hij thuiswachtte. En, onuitsprekelijk wonder, zijn vrouw werd ook door de waarheid gegrepen en aanvankelijk overtuigd van haar zonden. Beiden beweedden nu hun ongelukkige toestand en waren één in het vlieden van de zonde en de wereld.

De vijandschap van hun ouders werd daardoor opgewekt en nog verscherpt toen zij een kind bij Ds. van Dijke lieten dopen. Waarschijnlijk Johannes, geb. 28-12-1857. Het was voor schoonvader Blik, burgemeester, een vernedering dat zijn kinderen naar een 'Ledeboeriaanse' gemeente gingen, toen er nog zo weinig afgescheidenen op Walcheren waren.

De Heere gaf hun kracht om dit te dragen en brak met Zijn licht meer in hun harten door, hoewel zij voor hun gevoel steeds liepen onder het vreselijke van Gods gramschap. Vooral bij Pieter drukte de last van zijn zonden. Op zekere middag als hij uit gewoonte weer het 'Onze Vader' bidden zou, drukte het rechterlijke Gods zó op zijn ziel dat hij onmogelijk de aanspraak in dat gebed uitspreken kon. Met tranen riep hij: *'O God, ik kan niet bidden, mocht Gij het mij eens leren.'* Van die tijd af verloor hij zijn formuliergebed en werd hij zó in zijn verloren toestand gebracht dat hij als 't ware radeloos werd. Zijn vrouw raakte met hem verlegen en zei op een avond: *'Ik zou eens naar Ds. Van Dieke gaan.'*

Ds. P. van Dijke was intussen predikant te Middelburg geworden, ong. febr. 1857 tot ong. mei 1858.

Dit scheen hem echter onmogelijk. Maar op aanhouden van zijn vrouw besloot hij eindelijk dan maar eens te gaan. Daar gekomen, vroeg hem de dominee: *'Ben jij die sleper, die het zo slecht heeft afgemaakt?'* Pieter barstte in tranen uit en kon weinig zeggen. De dominee bemoedigde hem aan de ene kant maar toonde hem ook de noodzaak aan om recht ontbloot te worden voor Gods gerechtigheid. Met het oog waarop hij in zijn gebed zei: *'Heere, hier is een man, die naar, de hel moet maar zijn helwaardigheid niet bekomen kan; mocht Gij hem die eens schenken.'* Dit nam al zijn troost weg en kreeg hij het steeds banger. In zijn grote benauwdheid vluchtte hij in zijn paardenstal en is daar op zijn knieën gevallen. Toen werd het hem gegund zijn schuld voor de Heere te bekennen en Gode recht toe te schrijven al wilde Hij hem voor eeuwig verdoemen. En hierin lag zijn behoudenis; hier werd hem de Middelaar ontdekt Die tussenbeide trad, zeggende: *'Verlos hem, dat hij in het verderf niet nederdale, ik heb verzoening gevonden.'* Zijn schuld viel weg, Gods gramschap was geblust en de vrede Gods daalde in zijn ziel. Een vrede, die niet is om te beschrijven, ja die zich uitstreckte

tot al het geschapene. Hij kon van dit wonder niet zwijgen; de stenen zouden gesproken hebben; en met een vol hart verkondigde hij Gods deugden.

Begin 1858 werd Ingelse door ds. Van Dijke bevestigd als diaken van de gemeente Middelburg. Bij die bevestiging was het keerpunt in zijn leven bereikt; de Heere zou hem door de druk oefenen, opdat hij straks ook met die geloofsoefeningen de kerk dienen kon. Ingelse wordt op de Algemene Vergadering van 1867 en 1868 nog diaken genoemd, in 1875 wordt hij afgevaardigd als ouderling, samen met D. Janse, Marinus Paauwe, Pieter de Voogd en Noach Verhulst.

Het was 26-9-1860 toen de Heere zijn vrouw van hem weg nam. De zorg voor zijn drie kinderen rustte op hem alleen. Tobbende bracht hij 1,5 jaar door met een huishoudster, die blijk gaf in al haar handelingen dat zij diende om loon.

Op 4-12-1861 trouwde hij voor de tweede keer, met Tannetje Willemina Kraamer, geb. ong. 1828, dienstbode te Arnemuiden, dochter van Pieter Kraamer en Johanna M.C. Hoogerhe ijde. Zijn vrouw was de waarheid onderworpen, maar genade was in haar niet verheerlijkt. Pieter was 7,5 jaar met haar getrouwd. Zij kregen 3 zonen:

Pieter, geb. 1863, (trouwt 19-12-1883 met Paulina Vinke. Overleden in de 2^e Wereldoorlog, liet een blinde dochter Bets achter).

Lein geb. 1865, (overl. 7-6-1910 te Middelburg; werkman, trouwde met Sara Jongepier te Vrouwenpolder).

Cornelis, geb. 17-9-1866.

Opnieuw trof hem een zware slag. Zijn vrouw stierf, 3-7-1868. Voor de tweede keer was Ingelse weduwnaar. Nu was zijn toestand donkerder dan ooit tevoren. Hij had zware bestrijdingen en twijfelde soms aan de gunst van God en of hij wel ooit met God in een verzoende betrekking was gekomen, want met minder kon hij niet leven. De Heere echter ondersteunde hem, naar Zijn beloften en gaf hem de kracht zijn zware arbeid onder drukkende zorgen te verrichten.

Zo tobde hij enige tijd verder, hard werkend, maar langzaam inkortend. Velen van Gods volk hadden medelijden met hem. Zijn mede-ouderling raadde hem aan een vrouw te zoeken; zo was het geen leven. Maar Ingelse meende, dat en zijn gezin en de benarde omstandigheden, waarin hij financieel verkeerde elke vrouw zouden afschrikken. Het was voor hem geen doen een vrouw te vragen. Hij was er echter dichter bij dan hij verwachten kon en voor hem onverwacht, deed de Heere hem de vrouw ontmoeten die voor hem bestemd was.

Haar naam was Piernella Zachariasse. Zij was weduwe van Abraham Provoost, met 8 volwassen kinderen en woonde op een klein boerderijtje; zij vreesde de Heere.

Ingelse trouwde in 14-7-1869 en ontving in haar een goede huisvrouw en samen droegen ze de zware last van dit leven. Menigmaal slapeloze nachten doorbrengend, tobbed hoe ze naar eer en geweten door de wereld moesten komen, hoe ieder het zijne te geven. Met al zijn tobben kwam Ingelse echter niet verder. De nood dreef hem tot de Heere en Die beloofde hem, uit Zijn volheid al zijn gebrek te vervullen. Dit ging met zoveel kracht dat Ingelse tot zijn vrouw zei: *'Ik ben rijker dan meneer V.;* (wellicht

bedoelde hij jhr. W. Versluys, overl. 5-9-1875) *de Heere heeft een volheid om al mijn gebrek te vervullen. Waar het vandaan moet komen weet ik niet, maar gebeuren zal het.* En zo gebeurde het.

De Heere nam eerst een neef van hem weg en daarna diens moeder, zodat hij een kleine erfenis trok, die hem in de gelegenheid stelde zijn schulden te betalen en in zijn huiselijke behoeften te voorzien.

Lang duurde zijn verheuging echter niet; nieuwe tegenheden stonden voor de deur. Eerst verloor hij zijn enige dochter Maatje, 21-2-1881, welk verlies hem zeer ter harte ging en hem soms in opstand tegen de Heere zette. Hij kon Gods weg niet goedkeuren. En nóg droeg zijn hart rouw toen de Heere zijn derde vrouw wegnam. Lange tijd reeds was zij sukkelende, zodat zij vreesde en ook menigmaal zei, dat haar tijd kort zijn zou. Zij werd veel aangevallen, dat Ingelse na haar dood gebrek zou lijden, maar op zekere keer, toen zij met enige vrienden bij ds. Bakker naar kerk was, verloor zij in de middagpreek zo volkomen haar pak, dat ze er nooit meer over gesproken heeft. Ze mocht vast geloven dat de Heere voor haar man zorgen zou. Nadat zij een paar aanvallen van beroerte gehad had, nam de Heere haar tot Zich, op 21-5-1883.

Veertien jaar was zij met Ingelse getrouwd geweest en zwaar was voor hem de slag. De Heere gaf hem genade om Gode te zwijgen en zich te verlustigen in het zalige geluk, dat zij uit de angst en het gericht weggenomen, de zaligheid deelachtig was. Had zijn dochter nog geleefd dan had ze de zorg van 5 jongens op zich kunnen nemen, maar zij was niet meer.

Pieters zoon Johannes, trouwde 7-7-1883 met Lourina Wouterse, geb. ong. 1857 te Zoutelande, dochter van Leendert Wouters en Neeltje Cijvat. Zij bleven bij hun vader inwonen.

Regelmatig bezocht Ingelse de Provinciale vergaderingen en de Algemene vergaderingen van de Ledeboeriaanse Gemeenten. Eén van zijn mede-ouderlingen was Florus Braam, 1832-1872. Een godzalig man, die als oefenaar dikwijls 2x op een zondag in de gemeente te Middelburg voorging, of op andere plaatsen in Zeeland.

Een andere collega was David Janse, geb. 4-11-1828 te Oostkapelle en overleden 11-5-1902 te Middelburg. In 1869 werd Janse ouderling te Middelburg en in 1872 lerend-ouderling, opvolger van Braam. Op 16-12-1883 werd Janse bevestigd tot predikant van Middelburg, in de plaats van ds. P. van Dijke van St. Philipsland, die op 3 maart 1883 overleden was.

Ingelse had een klein winkeltje en meende zo zijn dagen te eindigen. Maar 's Heeren gedachten waren hoger dan de zijne, want een vierde vrouw was hem toegedacht, om hem in zijn ouderdom te verzorgen.

Op de Algemene vergadering van de Ledeboeriaanse gemeenten op zaterdag 27 oktober 1883, werd een commissie ingesteld om te onderzoeken of ds. A. O. Schaafsma een wettig leraar was en bereid zou zijn oefenaar David Janse van Middelburg, aldaar te bevestigen als predikant. Ingelse was lid van die commissie en reisde naar Bruinisse om op een vergadering met Ds. Schaafsma te spreken. Ingelse logeerde bij ouderling G. de Waal Gzn. Daar logeerde juist een weduwe uit Flakkee met wie de Waal in nauwe

vriendschap leefde. Dat was Ingelse zijn geluk, want hier ontmoette hij deze vrouw wat aanleiding gaf tot zijn vierde huwelijk.

Er moest echter nog heel wat gebeuren eer zijn verlangen vervuld werd. Hij was arm, zij van goeden huize en zij zowel als haar kinderen moesten geheel worden ingewonnen. Doch bij de eerste ontmoeting had Ingelse vast geloofd dat de Heere het uitwerken zou.

Ingelse trouwde op 23 april 1886 met Adriana Overdorp, 46 jaar, weduwe van Jan Martinus Kleyenberg, dochter van Jan Overdorp en Trijntje Slis, te Nieuwe Tonge.

Nieuwe rouw kwam in het gezin: Johannes werd weduwnaar. Hij hertrouwde 13 april 1887 met Jannetje Meertens, 31 jaar, een naaister uit Vlissingen. Zij was een dochter van Jacobus Cornelis Meertens en Hendrika Antheunissen. Johannes was kleermaker en bleef ook na dit huwelijk bij zijn vader inwonen.

Hoofdstuk 2

Lerend-ouderling

In deze tijd vond de Doleantie plaats die ook in Middelburg een behoorlijke aanhang had.

De 'Doleerende broeders' zonden een brief aan de algemene vergadering van de Ledeboeriaanse gemeenten om tot samensmelting te komen. Er werd een commissie benoemd, waarin P. Ingelse ook zitting had om dit verzoek te overwegen en de algemene vergadering te adviseren.

Verkort, maar onveranderd uittreksel uit de notulen van:

Algemene Vergadering gehouden te Middelburg den 20 Juni 1888. Geopend door den Voorzitter Do Janse met het zingen van Ps. 79 vs 5 en als schriba M. Lantsheer.

Art. 1

Word behandeld Art. 4. van de Algemeene Vergadering gehouden 8 Juni 1887 aangaande de Verééniging met de Doleerende Broeders. Waarop de Vergadering van 12 oct: 1887 belegd is. En de 7 punten, naar het afschrift van 12 Dec: II. hier word afgeschreven. Waar op wij geen antwoord op hebben ontvangen.

Afschrift.

Vastgesteld zijn de punten, op onze zamenkomst op maandag 12 Dec: 1887. Gehouden door Br. D. Janse, P.J.W. Klarhamer. J. Corré en A.B. Crucq, ter zaken de bespreking der gebodene Verééniging der Gereformeerde, met de Nederduitsche Gereformeerden.

1. De Broeders D. Janse en J. Corré handelen hier niet als gedeputeerden namens hunnen gemeenten doch als particulieren.
2. Vast staat dat alle gereformeerde, uit de ééne Historischen wortel zijn voorgekomen, en dies over de vraag zijn wij een? geen sprake mag zijn.
3. De herééniging of samensmelting is niet enkel de begeerte van al Gods gereformeerde volk, maar de eisch des Heeren in zijn woord geopenbaard.
4. Waarover behoort de vraag te gaan, is: Wat ligt aan die herééniging in den weg? En hoe word dit naar Gods woord uit den weg geruimd?
5. Vast staat, dat alleen de Geest des Heeren Heeren, het volk één kan maken, doch evenzeer dat wij niet rekenen mogen met Gods verborgen raad maar alleen met zijn geopenbaard woord.
6. De broeders D. Janse en J. Corré leggen daartoe van hunnen gemeenten gedeputeerd over de beiden besluiten genomen op de Vergadering hunner gemeenten op 27 oct: II.
7. Wordt goed gevonden over deze besluiten nog niet te handelen, maar als particulieren Brs. over en weer de bezwaren voor te leggen, en derzelver wegruiming, zonder eenige verbindend gevolg te bespreken.

[Daarna volgen 7 punten van bezwaren en problemen]

Twee jaar na hun huwelijk, in 1888 kreeg Ingelse een ernstige ziekte, die zes weken duurde. De Heere schonk hem echter zóveel blijken van Zijn gunst en trouwe zorg dat hij zowel als zijn vrouw, roemen konden in de verdrukking.

Ook zijn vrouw bezocht de Heere met ernstige ziekten en blijvende zwakte. Dit was voor hem vanzelf een angstige beproeving want niets kon hem meer benauwen dan de gedachte dat zijn vrouw hem weer zou ontnomen worden. Maar de Heere beschikte haar een middel, dat van stonde aan zó gezegend werd, dat zij spoedig herstelde van haar pijnlijk maaglijden. In haar brief van 4 februari 1920 heeft zij dat uitvoerig beschreven. Wed. Ingelse schreef dat het 16 jaar geleden was, dus dan kan het in 1903/4 geweest zijn.

En kennelijk gaf de Heere Ingelse de kracht om in zijn ouderdom dienstbaar te zijn in de wijngaard des Heeren. Tot veler verbazing en niet het minst tot zijn eigen verwondering werd hij als oefenaar aangesteld om in de Ledeboeriaanse gemeenten 'een woordje te spreken'. Dit heeft hij ongeveer ruim 17 jaar, tot kort voor zijn dood, gedaan. Gods volk was er blij mee, want hij sprak na ar het hart van Jeruzalem.

Ingelse oefende eerst enige tijd in de gemeente te Middelburg, waar hij ouderling was. Het is onbekend vanaf welke datum hij toestemming daartoe kreeg, want de kerkenraadnotulen van die jaren ontbreken. Die gemeente verkeerde toen in een bloeiende staat. Ten eerste was het de grootste Ledeboeriaanse gemeente en ten tweede, -wat veel groter voorrecht is- vanuit heel Walcheren waren er geoefende kinderen Gods die zich aangesloten hadden. Onder hen waren er die 's zondags wel 3 uur moesten lopen om het kerkgebouw te bereiken.

Een schitterend beeld van de samenstelling van het aantal mannelijke leden biedt het rekwest gericht aan Z. M. de Koning d.d. Maart 1876, waarin kennis wordt gegeven van het bestaan der gemeente. Het aantal mansleden bedroeg toen 182 waarvan 21 kerkenraadsleden.

Voorafgaand aan de algemene vergadering van 28 september 1898 te Krabbendijke vond er een stemming plaats uit een tweetal oefenaars voor predikant. De uitslag van de stemming was in Middelburg: 94 Beversluis, 81 Boone, 1 blanco en 1 (andere copiën: 2) tegen. Dus 177 opgekomen mansleden.

Nadat de provinciale vergadering Ingelse toestemming had verleend om te oefenen, kon hij in ongeveer 15 gemeenten een stichtelijk woordje spreken.

Uittreksel uit: Notulen der **Provinciale Vergadering** te Krabbendijke gehouden den 21 mei 1890.

Tegenwoordig ds Janse als voorzitter benevens 17 ouderlingen en 18 diakenen. Tot schriba gekozen Jac. Van Popering.

Art. 3

Is gelezen Art 6 der Prov. Verg. van 1889 betreffende de persoon L Boone en de gemeente Borsele. Zoo werd in rondvraag gebracht de zaak van L Boone hoedanig hij in de Gemeente bevallen was betreffende het spreken van een woord tot stigting. En werd getuigd van de Broeders die hem hadden gehoord niets te hebben in zijn leer wat strijdig zou zijn met Gods getuigenis, en hem alzoo toe te laten tot Oefenaar der Gemeenten.

En omtrent het verband met de gemeente Borsele werd besloten dit door de Kerkeraad en de Gem. Borsele te behandelen en verslag van te doen op de Alg. verg. aanstaande.

Art 8

Door de **Prov. Verg.** wordt vrijheid gegeven aan ieder Gemeente om de Ouderling P Engelse te verzoeken om een woord tot stigting te spreken.

Hierna is de Verg. gesloten met het zingen van Ps 25:2 en eene Dankzegging door de Ouderling P Engelse.

Notulen der **Prov. Verg.** gehouden te Bruinisse den 14 October 1891.

Tegenwoordig waren Ds. Janse 12 ouderlingen 6 Diakens, afwezig Br. Van Philipsland. Tot Scriba benoemd Jac. van Popering.

Art 3

Word aangespoord de Gem. Krabbendijke om de slappigheid die gehouden is met de over name van de Oefenaar L. Boone te herstellen, en over te gaan om hem de

Gemeente voor te stellen tot Ouderling, daartoe de leden op te roepen om Stemming te houden, om alzoo tot een beter en vaster besluit te komen in de Gemeente. Hetwelk algemeen door de Verg. word voorgesteld alzoo te handelen, komende hij alsdan als leerend Ouderling in de wettelijke bediening.

Ongetwijfeld is een van de oorzaken geweest dat men Ingelse vroeg om te gaan oefenen en aan het verzoek van Borssele gehoor gaf, het feit dat Jan Vader niet langer meer in de Ledeboeriaanse gemeenten mocht oefenen. Er was een conflict tussen hem en ds. D. Janse, predikant te Middelburg. Jan Vader, 1820-1901, oefenaar te Meliskerke, werd daarna, op de Algemere Vergadering 17-6-1890 als lid van die gemeenten afgeschreven.

Vader was een geoefend man in de genade. Die in de volle vrijheid der kinderen Gods deelde en daaruit sprak. Hij schrijft er zelf regelmatig over dat hij door mensen die in wettische dienstbaarheid leefden niet begrepen werd.

Het oude geschil wat altijd de kerk al beroerd heeft, speelde in de afgescheiden kerken een grote rol, namelijk de wettische dienstbaarheid en de evangelische vrijheid. Ook kwam het onder kinderen Gods voor, die beiden door Christus vrijgemaakt waren, dat de een conservatief en de ander meer toegeeflijk was. Dit leidde en leidt nog dikwijls tot veel woordenstrijd. Een andere oorzaak van veel geschil was de houding van sommige ambtsdragers die extra-ordinair geroepen waren tot de genade en tot een ambt. Daaruit trokken ze dan de conclusie dat iedereen naar hen moest luisteren.

Uit de 'oefening' die hieronder volgt kunnen we het geestelijk leven van Ingelse goed leren kennen. Het zijn geen droge leerstellige waarheden, hoewel een degelijke uitleg van de Schrift de basis is van een goede preek. Maar Ingelse was geen predikant. Het is ook geen wettische zedenles of opsomming van de bevindingsweg met zwaarwichtige termen. Neen, hij was door de wet aan de wet gestorven, om het leven alleen in Christus te vinden. En daarbij had de Vader Zich aan hem geopenbaard als een verzoend God in Christus. Daaruit volgt het eenvoudig, kinderlijk geloofsleven, wat geoefend wordt met kruis en druk en openbaar wordt in een zuiver evangelische wandel, waar de liefde tot zijn God en zijn naaste gezien wordt. En een vaste hoop op de toekomstige erfenis.

En wat zijn uitwendig gedrag betreft, Ingelse was een vurig prediker. Hij was gekleed in de oud Walcherse boerendracht. Als hij warm was, legde hij zijn 'buis' een bovenjas over de rand van de preekstoel.

In de notulen van de Algemene vergaderingen van de Ledeboeriaanse gemeenten komen we de naam van P. Ingelse nog enkele malen tegen bij de sluiting van de vergadering. Maar er bleek ook nog een ander probleem te zijn, waarvan we alleen de onderstaande melding weten, maar niet de afloop.

Algemene Vergadering gehouden te Bruinisse den 10en Juni 1896.

Art 15

Voorgelezen twee brieven van M. Geense aan den Middelburgschen Kerkeraad en een adres aan deze vergadering inzake het oefenen van P. Ingelse te Middelburg. De

vergadering adviseert de gemeenteleden op te roepen, ten einde deze zaak door stemming te doen uitmaken.

Hoe de preken van Ingelse gewaardeerd werden bij Gods volk kunnen we onder andere weten van Maria den Doelder. Zie de levensbeschrijving van Blinde Marie, blz. 31.

"Als ds. Boone weg was kwam voorganger Ingelse wel eens spreken. Deze sprak eens over de twee huizen, gebouwd op een verschillend fundament. Hij beschreef het nabijkomend en het ware werk. Ik werd daaronder geheel uit het veld geslagen en werd aangevallen dat het bij mij maar zielsbedrog was. Maar ook was Ingelse mij veel tot troost. Hij legde de weg bescheidenlijk uit en leerde ook voor de kleintjes. *Hij roemde heerlijk de vrije genade Gods, zoals ik het weinig heb horen doen.* Na zijn sterven was voor mij een grote in Israël gevallen."

Maria vervolgt, blz. 33: "Ik had meer onder de voorganger Ingelse en onder het preeklezen, dan werd ik nogal eens opgelost." Maria rijmt er op:

*"Doch Ingelse munt in ervaring meer uit
Roemt vrije genade van Gods eeuwig besluit."*

Ingelse heeft ook van harte deelgenomen aan de besprekingen tussen de Ledeboeriaanse gemeenten en de Kruisgemeenten om tot hereniging te komen. Een energiek en samenbindende kracht van de kant van de Kruisgemeenten was oefenaar G. H. Kersten. Een man die zoveel betekent heeft voor de kerk des Heeren in ons land.

Kersten was sinds 1902 oefenaar te Meliskerke en werd in 1905 daar bevestigd tot predikant. Het is opmerkelijk dat in die tijd bijna alle predikanten eerst oefenaar zijn geweest. Ds. Kersten ook, hoewel hij er later tegen was. Maar dat neemt niet weg dat hij oefenaar Ingelse waardeerde. In 1922 spreekt hij nog over: *'den ouden, om Sions heil zo beminden broeder.'*

Algemene Vergadering 1 Juli 1903 te Middelburg,.

Tot voorzitter gekozen ds. L. Boone en tot Scriba A.A. v. Lieburg

Art 2

Na vele besprekingen tusschen Ds Beversluis, Ds. Boone en de overige broeders is het summier en resultaat daarvan dat Ds. Beversluis met de voorgaande gemeente van Holland met name Rotterdam, Giessendam, Benthuisen en Moercappelle en Oudewater met Ds. Boone en de overige vergaderden zoodanig in de schuld zijn gezet dat zij in die schuld elkander de broederhand hebben gereikt en elkander plechtig beloofd de gedane grieven te vergeten, alle persoonlijkheden van Harte te vergeven en gezamenlijk onder beding van Gods genade te werken aan het welzijn der gemeentes, gezonden Ps 3 vs. 4 [Psalm 3:4 in de berijming van Datheen luidt in 't slot:

*Want over Uw volk hier,
Stort Gij Heer'goedertier,
Zeer rijk'lijk Uw genade.]*

Art 8

De vergadering werd gesloten met het zingen van den 133 Psalm en dankzegging door P. Ingelse.

Psalm 133: 1 in de berijming van Datheen luidt:

*Ziet hoe fijn en lieflijk is 't allen stonden,
Dat broeders in eendrachtigheid bevonden,
't Samen wonen in vrede goed.*

Voor het laatst heeft Ingelse gesproken te Nieuwerkerk op Schouwen-Duive land. De volgende zondag zou hij te Yerseke spreken, maar ziekte belette hem te gaan.

's Zaterdags daaropvolgende, 7 juli 1906, werd hij 85 jaar. Hij had er een voorgevoel van dat hij voor het laatst zijn verjaardag zou vieren. Van die dag ging hij achteruit. Hij kreeg de volgende week hevige koorts en dacht te sterven, waarom hij tot zijn vrouw zei: *'Konden we nu maar samen sterven.'* De koorts nam echter weer af en hij knapte wat op. Bijzonder werd zijn ziel verlevendigd door de woorden uit Psalm 138:4, *'Gij zult mijn kruis eindigen hier.'* Dat ging met zo'n kracht gepaard dat hij in de beschouwing van de aanstaande heerlijkheid geheel wegzonk. Hij kon het wonder niet op, dat voor zó een de Heere Jezus Zijn bloed gestort had. Tot zijn vrouw zei hij: *'o moeder, kon ik je nu ook eens laten zien, wat ik er in zie.'*

In die zalige vrucht van het beloofde land, mocht hij enige dagen delen, wat hij velen van Gods volk die hem bezochten meedeelde.

Vrijdags, 24 augustus verzwaarde zijn lijden van uur tot uur, zodat hij 's avonds zijn laatste woorden sprak. De laatste dagen was zijn lijden ontzettend, maar in zijn ziel droeg hij vrede, zoals hijzelf nog openbaarde, omdat hij tot 's avonds vijf uur bij kennis bleef. De 25ste augustus 1906, 's avonds om 9 uur werd hij verlost uit het lichaam der zonde en des doods, om de eeuwige sabbat der rust in te gaan, waarvan hij dikwijls de voorsmaken geproefd had.

De woensdag daarop volgend is hij begraven onder grote belangstelling. Een zeventigtal ambtsbroeders en vrienden volgden de baar. Kennelijk was de Heere in hun midden, tot troost van weduwe en kinderen en tot blijdschap voor hen die hem uit broederlijke liefde beminden.

De *rouwadvertentie*, in de vorm van een brief geschreven door J. Ingelse-Meertens aan Willem Kloet en echtgenote te St. Maartensdijk, luidt als volgt:

Middelburg, 29 Augustus 1906

Geliefde Vriend en Vriendin

Door deze vervullen wij de treurige pligt, u kennis te geven, van het overlijden van onze zeer Geliefde vader en Behuwdvader Pieter Ingelse, in den gezegende ouderdom van ruim 85 jaar. Dat zijn heengaan vrede is lenigt onze smart. Zijn laatste verstaanbare woorden zijn deze: Nog een oogenblikje, dan ben ik in het land der ruste.

Ons overtuigd houdende van u opregte deelneming

J. Ingelse

*J. Ingelse – Meertens
Middelburg, 25 Aug 1906.*

De voorgaande levensschets voor een groot deel overgenomen uit het voorwoord van: '*Een zestal eenvoudige oefeningen*, als nalatenschap van den heer P. Ingelse, in leven leerend ouderling bij de Geref. Gem. van wijlen Ds. Ledeboer. Prijs f 0,65.'

Bij het voorwoord wordt geen naam vermeld. De schrijfstijl lijkt sprekend op die van zijn schoondochter, Janna Meertens. Er werd aan toegevoegd: 'Hij blijve nog vele jaren in gedachtenis en de Heere doe deze oefeningen die hij ons naliet strekken tot bevestiging van Spreuken 10:7: De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn.'

Ingelse begon met schrijven van zijn oefeningen in mei 1889 en bestemde het voor zijn vrouw en kinderen wanneer zij hem mochten overleven.

Hoofdstuk 3

2 oefeningen

EERSTE OEFENING over Jesaja 4:5,6.

En de HEERE zal over alle woning van den berg Sion, en over haar vergaderingen, scheppen een wolk des daags, en een rook, en den glans eens vlammden vuurs des nachts; want over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen.

En daar zal een hut zijn tot een schaduw des daags tegen de hitte, en tot een toevlucht en tot een verberging tegen den vloed en tegen den regen.

De Heere spreekt in het begin van dit kapittel. Hij belooft Zijn kerk dat Hij haar, na hare verdrukking een Spruit zal verwekken, vs. 2. "Te dien dage zal des Heeren Spruit zijn tot sieraad en tot heerlijkheid, en de vrucht der aarde tot voortreffelijkheid en tot versiering dengenen, die het ontkomen zullen in Israël." Deze Spruit zou komen uit het

huis en het geslacht van David, volgens Jesaja 11:1. 't Was de Heere Jezus, die Zijn volk zou zijn tot een Licht en Bescherming en Leidsman in al hun wegen. Want zegt de Profeet in het vijfde vers, waarover wij met uwe Christen aandacht wensen te handelen: " En de HEERE zal over alle woning van den berg Sion, en over haar vergaderingen, scheppen een wolk des daags, en een rook, en den glans eens vlammen des nachts. Zo zou de Christus als de Koning en Heer van Zijn kerk, het overblijfsel beschermen en bewaren.

De Profeet verbindt dit kapittel aan het voorgaande, waarin wij vinden dat de Heere Israël, dat in weelde en pracht, zwier en hoogmoed als verdronken lag, zwaar bestraft en dreigt met harde tuchtroeden. Ja, Hij zou dat volk reinigen door de geest des oordeels en der uitbranding. Toch zou de Heere een overblijfsel laten: degenen, die geschreven waren ten leven en hun geeft Hij de heerlijke vertroosting, beginnende in ons tekstvers, hun toeroepende: *dat Hij over alle woningen van den berg Sion en haar vergaderingen zou scheppen een wolkkolom des daags en een vuurkolom des nachts.*

Van deze wolk- en vuurkolom lezen wij ook in Exodus 13:21, 22. De Heere toog hierin Israël voor op hun reis door de woestijn naar Kanaan, opdat Hij ze Zelf in de weg leidde. We kunnen in deze wolk- en vuurkolom Christus zien. Hij wordt er door afgeschaduwd als de Beschermmer en Leidsman van Zijn volk op al hun wegen in licht en donker. En dat belooft de Heere ook in dit vijfde vers te zullen zijn voor al Zijn gemeenten en de vergaderingen van Zijn kerk in welke donkere wegen van vervolging en druk Zijn kerk dan mocht verkeren. Al moest ze in holen en spelonken zitten vanwege het zwaard des vijands, Hij zou Zijn wolkkolom des daags noch Zijn vuurkolom des nachts van haar wegnemen, want de wolkkolom was hun tot een schaduw des daags tegen de hitte van de zon en de vuurkolom tot een licht des nachts. Hierin straalt de heerlijkheid en tegenwoordigheid van Christus wonderlijk door. Hij houdt een waakzaam oog over Zijn volk *en zo zal over alles dat heerlijk is, een beschutting zijn.* D.w.z. over al degenen die in Christus geheel volmaakt en door hun gemeenschap met Hem *inwendig* verheerlijkt zijn. En als een vrucht van de gemeenschap die ze met Hem hebben, in de wandel hun heerlijkheid openbaren, om in zelfverloochening met Hem te leven en in lijdzaamheid volgen om daardoor te tonen dat ze een volk zijn, niet van deze wereld maar van God uit de wereld uitverkoren. Daarom haat de wereld hen en is het een strijdende kerk op aarde, die de Heere echter zal beschutten totdat de laatste steen zal toegebracht zijn en zij, als die heerlijke tempel daar boven met Christus haar Hoofd en Leidsman eeuwig zal triomferen want Hij zal haar niet, begeven noch verlaten. Hijzelf zal ze een Beschutter zijn en zal ze bewaren als het zwart van een oogappel. In al haar wegen en droefenissen zal Zijn oog op hen geslagen zijn. En éér ze roepen zal Hij ze antwoorden, eer ze spreken zal Hij ze horen. Dat is zijn belofte en Hij is een getrouw Belover Die Zijn woord gestand doen zal. Want, zegt Bileam, Hij is geen man dat Hij liegen zou noch een mensenkind dat het Hem berouwen zou; zou Hij het zeggen en niet doen? Of spreken en niet bestendig maken? Hij vervult alles wat Hij beloofd heeft. Zulk een Beschutter is nu de Heere over Zijn volk dat Hij van eeuwigheid heeft uitverkoren, zoals we verder zien in het 6^e vers. *En daar zal een hut zijn tot een schaduw des daags tegen de hitte en tot een toevlucht en tot een verberging tegen de vloed en tegen de regen.*

De Profeet bedoelt hier Christus als hij spreekt van een hut en een toevlucht. Wanneer de zoon der verdrukking en vervolging Gods volk benauwt en machteloos maakt is Hij hun Toevlucht en vinden ze in Hem een veilige Schuilplaats. Salomo zegt van de konijnen dat ze een machteloos volk zijn, nochtans stellen ze hun woningen in de steenrotsen. Dat is een heerlijk zinnebeeld van Gods volk. Dat volk is machteloos in de strijd, van alle hulp ontbloot. En waar niemand is die verlossen kan maakt Christus Zich op en stelt Zich tot hulp van Zijn benauwde volk. Dat is het voorrecht voor degenen wiens God de Heere is. Want vele zijn de tegenspoeden des rechtvaardigen, maar uit die alle redt hem de Heere. Niet omdat hij in zichzelf waardigheid bezit maar omdat Christus hem duur gekocht en in Zijn verheerlijking hén ook verheerlijkt heeft. Alle heerlijkheid van dat volk ligt alleen in Christus, hun Hoofd, Die hun van de Vader gegeven is tot wijsheid, rechtvaardigmaking, heiligmaking en tot een volkomen verlossing, 1 Kor. 1:30. Omdat God hen naar Zijn vrije verkiezende liefde heeft uitverkoren ten eeuwigen leven opdat ze in Christus weer alles terug vinden zouden wat ze in Adam verloren hadden. Want in hen is niets waarom God hen zou beminnen. Ze zijn haters en vijanden van God gelijk alle anderen, in zonden ontvangen en in ongerechtigheid geboren; verloren in de bondsbreuk van Adam, in welken allen gezondigd en alles verloren hebben wat Gode tot heerlijkheid kan strekken. Zo diep gezonken dat het aan 's mensen zijde een afgesneden zaak geworden is om ooit weer met God in een verzoenden staat gesteld te worden. Doch gelijk die uitverkorenen nu met alle schepselen in Adam het eerste Verbondshoofd alles hebben verloren en Gods heerlijkheid en gunst derven, zo wordt het hier alleen gegeven in Christus alles terug te vinden. Daartoe heeft Hij gewillig op Zich genomen door volmaakte gehoorzaamheid de eis van Zijn Vader te voldoen, is Hij Losser geworden en heeft Hij de losprijs opgebracht om de Zijnen te verlossen zoals wij Hem afgeschaduwde vinden in Ruth 4. De losser had het recht als naaste bloedvriend de verpande akkers, huizen, ja zelfs slaven te lossen, mits Hij de volle schuld die er op stond, voldeed. Zo heeft Christus alle schulden, zoo erf- als dadelijke, voldaan voor degenen die Hij van eeuwigheid heeft lief gehad en hen daardoor verlost van den vloek en toorn van God waaronder zij gevangen lagen. Hij, die geen zonde had, heeft Zich als een kwaaddoener laten gevangen nemen voor kwaaddoeners, gelijk wij allen van nature zijn, zeggende: *"Indien gij dan Mij zoekt, zo laat dezen heengaan."* Hij, die geen zonde gehad heeft, heeft God zonde gemaakt voor ons opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem. Want de straf die ons de vrede aanbrengt was op Hem en door Zijn striemen is ons genezing geworden. Hij is op het diepst vernederd opdat Zijn volk op het hoogst zou worden verheerlijkt.

Zo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eeniggeboren Zoon niet gespaard heeft maar heeft Hem overgegeven, opdat een iegelijk, die in Hem gelooft niet verderve maar het eeuwige leven door Zijnen dood hebben zou en van de vloek en toorn verlost worden, doordat Hij een vloek geworden is voor hen en al hun zonden op Hem heeft doen aankomen. Wie kan dat wonder van eeuwige liefde doorgronden dat God van eeuwigheid heeft uitgedacht, Christus gevende tot Hoofd des Verbonds om de wil des Vaders te volbrengen en de bittere lijdensbeker tot de bodem te ledigen tot voldoening aan de Goddelijke gerechtigheid! Die lijdensbeker heeft Hij tot een gedachtenis aan Zijn bittere dood met zijn discipelen gedronken toen Hij zeide: *"Drinkt allen daaruit. Deze drinkbeker is het Nieuwe Testament in Mijn bloed."* Hier zag Hij op de bittere

dood waarmee het Nieuwe Testament verzegeld is. Dus was Zijn dood het eeuwige leven voor Zijn kerk en heeft Hij daardoor tot hun troost in leven en sterven God de Vader met hen verzoend, de volle losprijs voor hen opwegend. Ja, Hij heeft Zijn volk zelf verheerlijkt zodat ze genoemd worden *de heerlijken van hoge plaatsen*. Wat zullen wij dan tot deze dingen zeggen, God is voor hen en wie zal dan tegen hen zijn? Hij heeft zijn eeniggeboren Zoon voor hen overgegeven en zal Hij hen met Hem niet alle dingen schenken? Daarom zal Hij ze niet begeven noch verlaten maar zal ze zijn tot een Beschutter en Bewaarder en tot een veilige Schuilplaats. Hij kent de dagen der oprechten en weet dat hun strijd en beproevingen vele zijn, dat ze veel donkere dagen en nachten doorworstelen, ja dat vele stormen over hun hoofd gaan zodat de golven hen dreigen te overstromen. Maar geen nood! Hij Die gezegd heeft dat er een hut en verberging zou zijn tegen de hitte en de regen zal Zijn duurgekochte kerk niet begeven noch verlaten. Zijn oog is op hen. Hij zal hun tot een Leidsman zijn in al hun wegen en in al de strijd die zij hier te strijden hebben, voor hen overwinnen want over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen.

Toepassing.

Ziedaar geliefden, hoe gelukkig zij zijn die dat grote voorrecht deelachtig zijn dat ze Christus door het geloof hebben aangenomen en alzo voor tijd en eeuwigheid in Hem geborgen zijn. Tot hen zegt de Heiland Zelf: *"Vrees niet, gij klein kuddeke, want het is des Vaders welbehagen ulieden het koninkrijk te geven,"* Lucas 12:32.

Mochten allen die dit lezen, dat voorrecht deelachtig zijn! Wat waart gij dan gelukkig. Maar helaas, het is te vrezen van velen dat zij buiten Christus leven. O, dat de Heere het dan nog eens mocht deelachtig maken eer het voor eeuwig te laat is! Want er is, zegt Salomo, geen werk of verzinning meer in het graf. Als de dood komt, is het eeuwig wèl of eeuwig kwalijk. *Vreselijk zal het zijn te vallen in de handen des Levenden Gods*. Is de wereld en de zonde u nog lief, dan zijt ge een vijand van God want die de wereld lief heeft die wordt een vijand Gods gesteld. Bedenk toch dat God de goddeloosheid hier in de tijd en straks in de eeuwigheid straffen zal. En hoe zult gij ontvlieden indien gij op zo een grote zaligheid geen acht geeft? Mocht gij nog bedenken wat tot uw eeuwige vrede en zaligheid dient. Wie weet hoe weinig uw levensdagen nog zijn! O, zondaar, de Heere roept u nog toe: *"Verlaat de slechtigheden en treed op den weg des verstands"*.

Misschien zijt gij lezer, een braaf, zedig belijder van de waarheid. Dat is prijslijk, de Heere belooft er een tijdelijke zegen op. Maar het gaat slechts mee tot aan de dood. Bedenk dit dat gij nog niets gedaan hebt, dat in de weegschaal aan Gods gerechtigheid kan voldoen. Bouw uw zaligheid niet op uw prijslijk leven want als gij sterft, zult gij te licht bevonden worden. Denk er om, wij moeten wedergeboren worden of wij zullen het koninkrijk der hemelen niet ingaan.

Een ander zal misschien nog verder komen, en zich getroosten, dat hij in overtuiging geweest is. Maar mijn lezer, bedrieg uw arme ziel niet. Alle overtuiging is niet zaligmakend, want een mens kan door ontwaking van zijn consciëntie in hoge overtuiging komen; ze kan hem zo benauwen voor de verdoemenis dat hij strijd voert tegen de zonde; hij geraakt aan het reformeren; hij wordt een bidder. En door dat middel wordt zijn consciëntie stil; nu krijgt hij vrede, want hij heeft het huis met bezemen van buiten schoon gemaakt en versierd met Farizese heiligheid. Er komt wel eens een tekst of belofte in zijn gedachten die hij op zijn staat toepasselijk maakt en

alles is in rust. De duivel bestrijdt hem niet doch hij brengt nog andere geesten mee, bozer dan hij zelf is, zodat naar het getuigenis van de Heiland, de laatste dwaling erger is dan de eerste. Want nu is de mens in overtuiging geweest; hij heeft, -hoewel alleen over zijn eeuwig ongeluk geschreid, heeft vrede met de consciëntie; hij heeft voorkomingen uit de waarheid en verkeert met het volk van God. De mens is zo blind dat hij zonder Goddelijk licht zijn eigen duisternis niet bemerkt. Hij ziet zich bij *eigen* licht dat enkel donkerheid is.

Doch als de Heere de mens met zijn *Goddelijk* licht komt bestralen, wordt hij verloren voor God; dan wordt Hij van alle goed ontbloot en wordt het zijn bedde met David in Psalm 139:23,24: "*Doorgrond mij, o God, en ken mijn hart; en zie of bij mij een schadelijke weg zij, en leid mij op den eeuwigen weg*". Zulk een ziel wordt van alle sterkten en vertrouwen afgedreven en kan geen rust vinden; ze kan niet geloven dat de Heere nu door Zijn Geest haar bewerkt tot bekering. *Zij heeft droefheid naar God en berouw en leedwezen over de getergde Majesteit, goedheid en lankmoedigheid Gods; 't kost haar tranen, dat ze zo lang, als met opgeheven hand en zwaard God heeft tegengestaan. Dit werkt ware verootmoediging voor de Heere. Zij kan Hem niet loslaten maar blijft worstelen op hoop tegen hoop en wordt niet weinig versterkt als er eens een deur der hoop ontsloten wordt in het dal van Achor. Ze wordt verlevendigd en ziet dat er mogelijkheid bij de Heere is. Ze wil wachten en uitzien naar Hem van Wie haar hulp komen moet; zij weet geen andere weg. Zulk een heeft een strijd op aarde en bidt God om kracht en sterkte om in Zijn kracht staande te mogen blijven opdat ze toch nimmer mocht terugkeren. Ze kan noch wil terug; zij moet Jezus hebben opdat Hij over haar een beschutting zij en wil daarom liever wachtende blijven aan de voeten van Christus, totdat de dag aanlichte en de morgenster opga in haar hart.*

Dezen tonen dat ze het wezen des geloofs hebben doch zij missen de kracht om Christus als hun Beschutter en Zaligmaker aan te nemen. Zulke zielen zal de Heiland niet begeven, noch verlaten. Hoe donker hun pad ook mag zijn, Hij, Die gezegd heeft, dat over alles wat heerlijk is een beschutting zal zijn, zal ze in Zijn kracht bewaren tot de zaligheid. Hij zal hun begeerte vervullen: *Zo Hij vertoeft, verbeid Hem want Hij zal gewisselijk komen, Hij zal niet achterblijven*, Habakuk 2:3.

Maar gij gelovigen, wie het voorrecht is geschonken door de genade Gods Christus als uw Verbonds-Middelaar door het geloof aan te nemen, voor u was mede in Adam de deur voor eeuwig toegesloten, maar de Heere Zelf is voor u de Deur, Joh. 10:7. En wie door die Deur ingaat, zal behouden worden *Niemand kan tot de Vader komen dan door Mij*, zegt de Heiland. Dus is er geen zaligheid noch vrede met de Vader te vinden buiten Hem Wiens naam is Vredevorst. Geen toegang tot de Vader dan door de verdiensten van Christus. Gij kunt ook door geen andere weg in een verzoende staat met God komen. De straf die ons de vrede aanbrengt, is op Hem gekomen. Hij heeft met één offerande volkomen genoeg gedaan voor allen, die door Hem tot God gaan. Mocht gij door genade leren niets voor uw wettisch werk te schrijven; noch onze bevindingen, noch onze gebeden kunnen ons met God verzoenen. Onze beste werken zijn met onze zonde bevlekt en kunnen in de weegschaal van Gods recht niet bestaan. Denk dat één zondige zucht de hel verdiend heeft en nog verdient en dat wij zondaar blijven tot den laatsten adem toe, zodat gij zonder Hem niets kunt doen. We kunnen met onze eigen krachten niet staande blijven in de strijd die ons gezet is. De weg loopt door de woestijn

en is veelmaal met doornen en distels bezaaid. Veel bergen van zwaarigheden worden ontmoet, veel strijd moet gestreden worden. Ons boos, verdorven en vijandig vlees, dat een vijand van God geworden is, laat ons geen rust. De wereld heeft het op de ziel gemunt zodat soms eens mans huisgenoten zijn vijanden zijn en dat volk moet uitroepen: *In mij is geen kracht tegen deze grote menigte*. Dan wordt het een nauwelijks zalig worden. Hoeveel donkere wolken pakken hier soms samen, zodat dan zon noch maan noch sterlicht verschijnt. Gelukkig dat de Heere zegt: "Over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen." De Heere is een toevlucht voor de Zijnen. In deze wegen leert Gods volk, dat ze ellendig en machteloos zijn en uit zichzelf zonder de Heilige Geest, geen zucht kunnen voortbrengen. Zien ze op hun vordering in de heiligmaking dan vinden ze niets dan gebrek. Het onge loof bespringt de ziel zodat ze haar staat betwijfelt en de duivel werpt slingerstenen en zoekt haar wijs te maken dat ze een huichelaar is of hij komt met listige redeneringen en vraagt: "Is het wel recht werk met u geweest? Hebt gij u niet bedrogen met die en die beloften? Het is geen zaligmakend werk. Gij hebt God niet leren kennen als uw verzoend Vader in Christus. Wat al zonden wonen er in u."

Wel komt er eens een belofte tot de ziel, die haar vertroost en versterkt in 't geloof. De hoop wordt dan verlevendigd want geloof en hoop gaan hand aan hand totdat geloof in de hemel wordt verwisseld in aanschouwen en de hoop verwezenlijkt wordt.

Zijt gij een bevoorrechte ziel dat gij met Job door het ware geloof kunt zeggen: *"Ik weet mijn Verlosser leeft"*. En met de Apostel: *"Ik ben verzekerd dat Hij machtig is mijn pand bij Hem weggelegd, te bewaren tot dien dag"*. Dat gij God als een verzoend Vader in Christus hebt leren kennen omdat Hij van de nooit begonnen eeuwigheid gedachten des vredes over u gehad heeft en op grond van Christus' voldoening aan des Vaders gerechtigheid uw zonden vergeven zijn, zodat ze in eeuwigheid niet zullen gedacht worden en de Heere op u niet zal toornen noch schelden; gij hebt een voorrecht boven vele sukkelende zielen. Maar bedenk, dat het u uit genade is gegeven en niet om iets dat in u was boven degenen die het nog missen. Zijt dan niet hooggevoelende maar weet dat gij als een ellendige uw weg naar de hemel met Christus zult moeten bewandelen om vrede met God te hebben. Want Paulus zegt niet: Wij hebben vrede met God door onze *rechtvaardigmaking*, maar, *"door onzen Heere Jezus Christus"*.

Het is waar, gij hebt een vaste grond in uw hart om met vrijmoedigheid toe te gaan tot de troon der genade, want Johannes zegt: *"Wij hebben een voorspraak bij de Vader"*. Gebruik Hem dan veel als Uw Profeet, Priester en Koning, met David biddend: *"Leer mij, Heere Uw weg en ik zal in Uw waarheid wandelen; verenig mijn hart tot de vreze Uws Naams,"* Psalm 86:11. Want wij zijn dwaze, blinde en machteloze zondaren die zonder Hem geen bekwaamheid bezitten. Zoek dan in Hem uw hulp Die gezegd heeft: *"Over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen"*. Dan zal het in u worden waargemaakt: *"Er is geen verdoemenis voor degenen die in Christus Jezus zijn, die niet naar het vlees wandelen maar naar den Geest"*. De Apostel vermaant u te zoeken de dingen die boven zijn waar Christus is en niet die op de aarde zijn. Het is uw roeping te doden uw leden die op aarde zijn, want gij zijt duur gekocht zo verheerlijkt dan nu God, Die u uit zulk een grote nood en dood verlost heeft. Leef als een volk dat niet van deze wereld, maar dat van God uit de wereld uitverkoren is, om met verloochening van zichzelf zijn kruis op te nemen en Hem te volgen. Dat dan ook in uw sterfelijk vlees openbaar worde dat Zijn heerlijkheid op u ligt, dat gij hier geen blijvende stad zoekt

maar het aangezicht wendt naar Jeruzalem, dat Boven is. Dan zult gij veel God en de hemel in uw hart hebben en smaken de beginselen der eeuwige vreugde, terwijl de wereld onder de voeten ligt waarop gij als gasten en vreemdelingen verkeert, om uw weg met Christus te bewandelen door het woest Arabië. Dan vat Hij uw hand om u te leiden naar Zijn raad en daarna in heerlijkheid op te nemen. Zo de Heere Zelf de rechterhand niet vatte, geen ziel kwam er binnen, want de weg naar de hemel gaat tegen vlees en bloed in. Onze vijandige natuur wil niet in de wegen Gods wandelen, de wereld trekt met al haar bekoorlijkheden de ziel van God af en de duivel zet alles in de wapenen wat hij maar kan. Was het nu niet dat Hij Die gezegd heeft *over alles wat heerlijk is, zal een beschutting wezen*, zo getrouw is als sterk, geen ziel zou behouden worden. Maar het is tot uw troost en sterkte dat Hij Die overwonnen heeft zal blijven overwinnen. Hij zal van degenen die de Vader Hem gegeven heeft er niet één verliezen.

Ligt hier uw weg door veel kruis en tegenspoed, denk dat uw hemelse Vader het uit liefde u toezendt, tot uw nut. Het is Hem te doen om Zijn kinderen te spenen aan zichzelf en aan al het aardse en zienlijke opdat ze Hem alleen aankleven en Christus' lijden en dood zouden gelijkvormig worden. Zoek veel in al Uw kruis en druk Uw troost en sterkte bij Uw getrouwe Leidsman. Wie weet hoe na gij aan het einde zijt van de loopbaan. Dan hebt gij Uw pelgrimsreis voleind en zult gij uw reisstaf, uw geloof waarmee gij hier op Christus leunt, neer zetten aan de poort des hemels want het geloof zal dan in aanschouwen verwisselen. Dan zult gij al uw moeite en arbeid niet meer gedenken want de hemel, die Jezus voor Zijn volk verdiend heeft met Zijn bitter lijden en sterven, zal 't al verzoeten.

Dan zult gij Hem ontmoeten, Die gezegd heeft: *over alles wat heerlijk is zal een beschutting wezen*, als Dengene in Wiens kracht gij bewaard zijt tot de zaligheid. Dan zult gij Hem recht de eer geven. Treuringen en zuchtigen zullen niet meer zijn maar eeuwige blijdschap zal op hun hoofden wezen. AMEN

TWEEDE OEFENING

"De Heere is goed, Hij is ter sterkte in den dag der benauwdheid, en Hij kent hen die op Hem betrouwen. En met een doorgaanden vloed zal hij haar plaats te niet maken, en duisternis zal Zijn vijanden vervolgen. Wat denkt gijlieden tegen den Heere? Hij zal Zelf een voleinding maken; de benauwdheid zal niet tweemaal oprijzen."

Nahum 1:7, 8 en 9.

Het is niet heel duidelijk uit Gods Woord, wanneer de Profeet Nahum geleefd heeft, doch naar veler berekening is het geweest ten tijde van Koning Hiskia en heeft hij geprofeteerd negentig jaar na Jona, op wiens prediking de Ninevieten zich bekeerden en bewaard zijn gebleven. Later zijn die Ninevieten weer van God afgeweken; en als ze Israël veel vervolgen en benauwen, zendt de Heere Nahum tot de koning van Assyrië die zijn troon had te Ninevé, de hoofdstad van Syrië, Nahum met de boodschap van de verwoesting van stad en koninkrijk, tot verlossing van Israël. Daarom begint de profeet dit kapittel met de woorden: "De last van Ninevé. Het boek des gezichts van Nahum,

den Elkosiet". Hij houdt nu deze stad voor, wie de Heere is; een God van grote kracht, Die wraak doen zal aan Zijn en Zijns volks vijanden. *"Een Wreker is de Heere aan Zijn wederpartijders en Hij behoudt den toorn aan Zijn vijanden."* Voor Wiens gramschap niets kan bestaan; de bergen beven voor Hem en de heuvelen versmelten; en de aarde licht zich op voor Zijn aangezicht, en de wereld en allen die daarin wonen. Wie zal voor Zijn gramschap bestaan? (vs. 6). Die sterke God nu is Degene, tegen Wie gij in oorlog staat. O Ninevé, gij vertrouwt op uw grote kracht, op de sterkte van uw leger, maar de Heere belacht u! Hij is daarentegen de Sterkte, zoo zegt onze tekst, voor degenen die, als Zijn volk, op Hem vertrouwen.

Wat een onderscheid! De Heere is goed voor Zijn volk en wil dat tonen door te zijn een vertoornd Richter tegen hun vijanden. Hij zal Zijn plagen over Syrië brengen, maar Hij is tot sterkte voor Zijn volk, in de dag der benauwdheid; voor dat volk, dat Hij van eeuwigheid heeft liefgehad, en zich tot een volk verkoren, van voor de grondlegging der wereld, in Christus, de Rotssteen der eeuwen. Dat volk wordt bedoeld, dat bij Geesteslicht heeft geleerd, dat zij door het verliezen van Gods beeld tot alle goed werk in zich zelf onbekwaam zijn geworden en dus nooit in de strijd dien zij hier te strijden hebben, kunnen overwinnen. Maar de Heiland, Die hun van de Vader gegeven is en Die hen met Zijn bloed gekocht heeft, heeft beloofd, Zijne oren te neigen tot het geroep van Zijn ellendigen en Zijn arm te ontbloten over Zijn benauwde volk. Hij kent ze die op Hem vertrouwen; Hij heeft ze van eeuwigheid gekend en liefgehad. Hij zorgt voor hen en zal ze niet begeven, noch verlaten. Hij is in hun strijd op den weg naar de hemel hun vóór- en achtertocht; Hij zal al hun zaken uitrichten en twisten met hun twisters. Maar dan moet dat volk eerst zich van alle hulp en sterkte ontbloot vinden en van alle steunsels bij zich zelf en alle schepsel afzien, want de Heere wil alleen de eer hebben van hun verlossing. Hij is een jaloers God op Zijn eer en zal die aan geen ander geven. Hij heeft dit al betoond in Egypte. Toen Israël onder de last als bezweek en tot God riep, heeft Hij ze verlost uit de verdrukking Zijner en hunner vijanden onder grote tekenen en door wonderen. Door de Rode Zee een weg banend, zodat zij droogvoets doorgingen; hun vijanden daarentegen zagen ze voor hun ogen verdrinken. Zoo bewees de Heere waarlijk de Strijder te zijn tegen hun vijanden en hun twistzaak te twisten.

En zulk een God is de Heere nóg voor Zijn Volk. De God Israëls leeft nog en Hij zal ook nu Zijn volk niet begeven noch verlaten. Als ze in de benauwdheid tot Hem roepen, zal Hij hun vijanden te niet maken, want de profeet zegt in het achtste vers: *"Met een doorgaanden vloed zal haar plaats te niet maken."* Gelijk wanneer de stroomen buiten de oevers gaan, en door overstroming alles verwoesten en te niet maken, zoo zouden de vijanden handelen met Ninevé. Het koninkrijk van Assyrië zou door de Meden en , Chaldeeën geheel worden verwoest. Dan zou duisternis de vijanden van Israël, de Assyriërs, bedekken.

Droevige tijden worden wel eens *duistere tijden* genoemd; zó spreekt men van duistere tijden over land en kerk, waarin wij helaas, tegenwoordig leven. Er zijn ook duistere tijden in het maatschappelijk leven, in handel en nijverheid. De Profeet voorzegt dus een zwaar oordeel over Israëls vijanden, als hij zegt dat duisternis het zal bedekken. Die uitdrukking geeft te kennen, dat allerlei ellende de vijanden van Gods kerk achtervolgen en verteren zal. 't Kan er dan wel donker met Gods kerk uitzien, zodat het schijnt dat

God ze zal verlaten om haar afwijken en vertreden van Zijn wegen en inzettingen, zodat Hij ze als door vuur komt te beproeven en te louteren en Zijn tuchtigingen zwaar op haar zijn, echter zij zullen als goud uitkomen. Want het overblijfsel naar de verkiezing zal behouden worden. De Heere zal de zonde met de roede en de ongerechtigheid met plagen bezoeken, maar daarna zal Hij Zijn volk aannemen, ze brengend onder de band des Verbonds. Dan ziet Hij geen zonden in Jacob, noch overtredingen in Israël.

Zoo heeft de Heere altijd het goede voor met Zijn kerk. Dan mag Hij door de vijand Zijn volk tuchtigen, Hij zal Zijn Israël weer uit des vijands hand verlossen. Daarom vraagt de Profeet in vers 9: "*Wat denkt gijlieden tegen den Heere?*" alsof hij zeggen wilde: "Wat verbeeldt gij u zelf wel, o koning van Assyrië? Denkt gij dat de Heere Zijn volk altijd door u zal laten verdrukken? Of meent gij dat de Heere het niet gade slaat! Bedenk dat Hij de moeite en het verdriet van Zijn kinderen ziet en zij zich in Zijn hand geven! Daarom zal Hij hen verlossen door een sterke arm, zodat niemand zal kunnen bestaan voor de God van Israël. Want Hij zal een voleinding maken, Hij de Heere, zodat Zijn volk er niets aan te doen heeft. De Heere Zelf zal de Verlosser van Zijn volk zijn, gelijk Hij zoo menigmaal betoond heeft ook bij de goddeloze Sanherib.

En nu zegt de Profeet: "*De benauwdheid zal niet tweemaal oprijzen*", als of hij zeggen wil: God zal Zijn volk door u, o Ninevé, niet meer laten plagen; Hij zal u niet sparen, maar geheel verderven, zodat gij ten tweeden male Mijn volk niet zult verdrukken. Zoo zou de benauwdheid van Gods volk een einde nemen, als de Heere betoonde, dat Hij de God van Israël was; Die gezegd heeft, dat over alles, wat heerlijk is, een beschutting wezen zal (Jes. 4: 6). Dus weet de Heere Zijn volk wonderlijk te verlossen uit al zijn benauwdheden; Hij zal Zijn kerk bewaren in de woestijn van de wereld. Ofschoon ze met veel vijanden heeft te strijden, ze behoeft niet te vreezen, de Heere zal voor Zijn kerk zorgen. Zijn wakend oog trekt Hij niet van haar, zodat de vijanden haar niet zullen uitroeien. Zelfs niet één zal er achter blijven, want van dat volk dat Hij Zich heeft uitverkoren uit alle geslachten over de gehele wereld, zal het overblijfsel behouden worden; doch als door vuur. De Heere zou het "beproeven gelijk men het goud beproeft en louteren, gelijk men het zilver loutert; dan zal het Hem aanroepen en Hij zal het verhoren" (Zach. 13:9). In al de beproevingen wordt de Heere verheerlijkt; Hij toont ook daarin, dat het *Zijn* volk is. Hij bewaart en verlost het uit al zijn benauwdheden, gevende Zijn volk kracht en genade, om alzo in Zijn kracht staande te blijven, gelijk de geschiedenissen in Gods Woord ons genoegzame onderwijzing geven.

Hierdoor hebben ze hun eigen leven niet dierbaar geacht maar hebben het uit liefde voor hun Heere en God en Zaligmaker overgegeven, als dankoffers voor Hem, Die zich gewillig tot een Schuld- en Zoenoffer had overgegeven. In de grootste beproevingen hebben ze ondervonden, dat de Heere hun God was en zij Zijn volk waren.

Zie lezer, zulk een God was en is Israëls God. Die God heeft een kerk op aarde en die zal Hij houden, tot de afloop der eeuwen, tot de laatste steen zal zijn ingezameld. Dan is het óp met de wereld, de duivel en alle vijanden des volks, en de kerk zal in de rust ingaan. Waar haar Hoofd is zal zij rusten van al haar arbeid, omdat God de Getrouwe is. Hoe groot is Zijn trouw over Zijn volk, dat niet anders doet, dan van Hem afwijken en Zijn geboden verlaten; zich buigen voor de afgoden en murmureren tegen God, zodat de Heere klagen moest: "Mijn volk heeft Mijner vergeten, dagen zonder getal" En hoewel de Heere Zijn Profeten zond, vroeg op zijnde en zendende, hun toeroepende, dat ze de

slechtigheden verlaten zouden en zich bekeren tot de Heere, hun God, zij bleven hard van hart en stijf van aangezicht; zij weigerden schaamrood te worden. Zodat de Heere ze soms met harde tuchtroeden moest kastijden, ze overgeven in de hand hunner vijanden, opdat ze het tot God zouden wenden en zich schuldig kennen. Want onze God is een jaloers God op Zijn eer, en als Zijn volk met de werelskinderen te veel omgaat, gebruikt God ze wel eens als roeden voor hen. Doch de Heere denkt altijd ten goede van Zijn volk, opdat Hij hen weer brengt onder de band des Verbonds. Hij straft Zijn volk niet in Zijn toorn, maar kastijdt ze in Zijn Vaderlijke liefde, opdat ze Zijn heiligheid zouden deelachtig worden. Zie hoe slecht Israël het voor de Heere heeft afgemaakt en wie nochtans de Heere voor dat volk was! Hoe zij niet ophielden tegen Hem te zondigen, doch hoe de Heere niet ophield Zijn trouwe zorg, liefde en hulp in al hun benauwdheid hun te bewijzen, ze te hulp komend om ze te verlossen uit de macht der vijanden! Daarom zegt Hij: *"Het zij u bekend, o huis Israëls, Ik doe het niet om uwentwil, maar om Mijns groten Naams wil."* Het was de eeuwige liefde des Vaders, waardoor Hij een welgevalen in hen had en niet om iets goeds in henzelf.

En als nu, lezer, onze ogen gaan over *Neerlands volk* en kerk, en wij zien, welke geesten uit de afgrond oprijzen, dan kunnen ook wij Gods oordelen wachten. 't Is waar, de Heere bewaart nog onze grenzen voor de vijanden, maar helaas men heeft de oorlog nu binnen onze grenzen. Moeten wij niet klagen dat duisternis Nederland bedekt, als we acht geven op onze burgerstaat? In hoge en lage standen heerst twist en verdeeldheid. Socialisme, anarchie, Godverloochenende geesten uit de afgrond, overvleugelen ons land. Moet men niet vreezen, dat Gods toorn en gramschap spoedig zal losbreken en Hij met zware oordelen Nederland zal doortrekken, betonend dat Hij God is, Die zich niet altijd zal laten bespotten?

En letten we op de *kerk* dan is het eveneens: donkerheid heeft ons bedekt. Gods kerk is een vallei van doodsbeenderen geworden (Ezechiël 37). Men noemt het licht, maar 't is duisternis; men spreekt van reformatie, bouwen en uitbreiden, men roemt uit de hoogte. En als men alles nagaat, dan is er meer gebrek aan *geld*, dan aan *God*. Overzien we alles bedaard, dan zien we meer menselijk dan Goddelijk werk, meer menselijke duisternis dan Goddelijk licht, meer vlees dan geest. Eigen bedoelingen, eigen eer, zoeken van grote dingen, van ereposten, wie de meeste en de knapste zal zijn, is de drijfveer van alles. De Heiland mag met recht zeggen: "Als gij niet wordt als een kindeke, gij zult het koninkrijk der hemelen geenszins ingaan." Waar vindt men rechte zelfverloochening? De wereld overstroomt de kerk, en het arme volk van God laat zich mee voeren door de geest van de tijd. Het leven met God wordt gemist en dan kunnen de dwaze maagden goed met de wijze meewandelen en de wijze kunnen met de dwaze slapen. En dit leert het leven dagelijks. Waar is de liefde in oefening? Een ieder volgt zijn eigen weg en dient zijn eigen overleg. Neen, volk van God, niet alzo! Al het onze moet in de dood, door het leven Gods. Nu mag de Heere met recht wel tegen ons zeggen: *"Mijn volk heeft Mijner vergeten, dagen zonder getal."* Daarom zal God ons verlaten. En wat is ellendiger toestand, dan dat de Heere met Zijn tegenwoordigheid en Geest geweken is. Als de Heere nog eens reformeren zal, denk dan maar om zware tuchtroeden. Weet, dat God nog Assyriërs heeft en Babyloniërs om het ons land en volk bitter te maken, opdat we uit ons zelf zouden gedreven worden; om een schuilplaats in God te zoeken. Dan zullen we met smeking en gewezen wederkeren tot de Heere, van Wie we zijn

afgeweken, met het afkerige Israël. Dan zullen we van berouw op de heup kloppen. Denk er aan, lezer, dat het wel eens stormen kan, als de Heere komt! Hij kon de oven der beproeving wel eens heet stoken, want het schuim zal er af moeten. Al ons roemen en juichen zal dan veranderen in geklag, ons reformeren, ons bouwen en uitbreiden, schuld voor God worden. O, mocht de Heere zich nog eens tot ons keren, opdat wij tot Hem mochten wederkeren. Door eigen dwaasheid kunnen wij van God afkeren, maar zonder God nooit tot God wederkeren. Ach, dat de Heere nog eens over Zijn volk opstond en Zijn zinkende kerk te hulp kwam! Ik wil een ieder opwekken, om zich te schikken om God te ontmoeten, want er hangen donkere wolken over Nederlands volk, zo over staat als kerk. Daarom zegt de Heiland: *"Hetgeen Ik u zeg, zeg Ik u allen: Waakt."*

Maar geen nood voor Zijn volk. Hij zal hen niet beproeven boven vermogen, Zijn oog zal op hen zijn. De beproeving zal zijn tot hun heerlijkheid, om het schuim er af te halen, want de beproeving uws geloofs is veel kostelijker dan die des gouds, dat vergaat (1 Petrus 1:7). De vrucht zal zijn, dat dat volk nauwer bij God zal leven tot heil van hun zielen, en des te heerlijker zal openbaar worden, in onderscheiding van de wereld. Wat het ook zij, de Heere meent het altijd ten goede van Zijn volk en als de vijand zal aankomen, dan zal de Geest des Heeren de banier oprichten en hem met een stroom verdrijven. Wat denkt gijlieden dan tegen den Heere? Hij zal Zelf een voleinding maken en Zijn kerk behouden.

Toepassing

Zie lezer, wat een groot voorrecht hebben zij, wiens God de Heere is, en wiens vertrouwen is op Hem! Want die in Hem gelooft, zal niet beschaamd worden, zegt de Apostel Petrus (1 Petrus 2:6). Gij, die op u zelf steunt, of in de wereld of bij mensen uw vertrouwen zoekt, gij zijt niet van die gelukkigen. Die een vriend der wereld wil zijn, is een vijand Gods. In de ure der beproeving zult gij met uw vertrouwen beschaamd uitkomen; en als gij zo sterft is de eeuwige verdoemenis uw lot. Dan zal geld en goed uw ziel niet kunnen redden, arme wereldling. Gij zult hier alles moeten laten; uwe vrienden laten u alleen, en gij verzinkt voor eeuwig in de poel, die brandt van vuur en sulfer. Mocht gij nog bedenken wat tot uw vrede dient!

Misschien zijn er, die zich rekenen onder degenen die op de Heere vertrouwen, die zeggen: "Wij zijn godsdienstig, wij geven ieder het zijne; wij bidden en vasten tweemaal per week; wij hebben geen vermaak in de wereldse dingen en mijden het gezelschap met wereldse mensen. "Maar och arme ziel, moet gij zó naar de eeuwigheid? Uw vertrouwen is slechts een huis der spinnekoppen; al uw godsdienst, waarop gij roemt en vertrouwt, is niets dan farizeese vroomheid en vijandschap tegen God. De vromen met wie gij omgaat en op wie ge leunt, zullen van hetzelfde soort zijn als gij, want het leven van het rechte volk, is vijandschap voor uw godsdienst. Mocht het God believeu, u de ogen te open, eer gij met gesloten ogen in de hel verzinkt, want indien uw gerechtigheden niet overvloediger zijn, dan der Farizeeën en Schriftgeleerden, zult gij in het koninkrijk der hemelen niet ingaan.

Lezer, die nog onbekeerd zijt, merk eens op, hoe droevig uw staat is. Gij moet hier, om der zonden wil, allerlei ellende en druk dragen en hebt geen toevlucht tot uw troost in al uw lijden. Waarheen moet gij vluchten? God kent gij niet als uw verzoend God. Hij is

een verterend vuur voor u en alle mensentroost is ijdelheid. En als gij zo moet sterven, o, wat zal het dan vreselijk zijn te vallen in de handen van de levende God! Och, dat gij nog mocht bekennen in dezen uwen dag, wat tot uw vrede dient, eer de dood komt, want er is geen verzinning meer in het graf. Voor Gods volk zal de dood een voleindig maken aan alle kruis en druk, maar als gij onbekeerd sterft, zal voor u de benauwdheid ten tweede male oprijzen in de poel die brandt van vuur en sulfer. Mocht de Heere het op uw harten drukken en deze vermaning dienstbaar stellen voor uw zielen, opdat gij nog tot Christus de toevlucht nemen mocht om in Hem geborgen te worden voor tijd en eeuwigheid.

Maar mogelijk zal de een of andere *bekommerde* ziel denken, ik durf mij die grote zaak niet toe-eigenen ik zie zoveel ongelof in mij, dat ik vragen moet: "Waar is mijn vertrouwen op God?" Mijn hart is versterkt in de begeerlijkheden van dit leven, terwijl David zegt: "Wentel uw weg op de Heere en vertrouw op Hem; Hij zal het maken." En bovendien, voor de eeuwigheid is het donker. Ik gevoel dat ik de volle grondslag mis, ik heb een bedrieglijk hart; ik moet mijzelf wantrouwen, vrezend voor zelfbedrog en zo menigmaal zeggen ze 't mij aan: "Gij beeldt u wat in; gij kent de Christus niet; uw werk is niet zaligmakend." En dan vrees ik in de strijd nog om te komen.

Maar volk, des Heeren mond spreekt in onze tekst: "*De Heere kent degenen, die op Hem vertrouwen.*" Eenmaal zal het licht in de duisternis opgaan waar het in oprechtheid om Hem te doen is. Hij zèlf zal een voleinding maken. Gij hebt er niets aan te doen en dat kunt gij ook niet, want gij hebt geen kracht tegen die grote menigte. Maar die sterke Held, die overwonnen heeft over duivel, dood en graf, zal Zijn erfdeel niet begeven, noch verlaten. Hij kent uwe zwakheid en in al de strijd is Zijn oog op u geslagen. Hij zal eenmaal alle vijanden op de kinnebakken slaan en een volkomen voleinding maken aan alle strijd. Hier zal het strijden blijven, zodat de rechtvaardige nauwelijks zalig worden zal, maar er zal verlossing komen (Ps. 130). De Heere zèlf zal een voleinding maken. Bij de dood zult gij deze aardse tabernakel, dien vijand van God en Zijn wegen afleggen, waaronder gij hier zucht. Geen duivel, wereld of vlees zal u dan meer aftrekken, noch benauwen, want alle vijanden zullen dan buiten, alle vrienden binnen zijn. Dan zullen alle verdrukkingen een einde nemen, en dan zult gij volkomen rusten van al uw vijanden, waar gij zult aanzitten met Abraham, Izaäk en Jacob aan de bruiloft des Lams, waar alle moeite en verdriet een einde genomen heeft, zonde en dood te niet gedaan is. Daar zal geen inwoner zeggen: "Ik ben ziek." En aldaar zal geen nacht zijn. Daar zullen geen donkere wolken uwe ziel meer bedekken, want de Heere zal u verlichten en het Lam zal haar kaars zijn.

Ach lezer, indien gij hoop op de zaligheid mag hebben, heft dan het hoofd uit de gebreken op, ziende op de Oversten Leidsman en Voleinder des geloofs Jezus, Die voor de vreugd die Hem voorgesteld was, het kruis heeft verdragen en de schande veracht, en is gezeten ter rechterhand Gods. Zo is Hij voor u, volk van God, eerst op het diepst vernederd, daarna verhoogd bij Zijn Vader, om u eenmaal uit uwe verdrukking voor tijd en eeuwigheid te verlossen, en met Hem te verhogen aan Zijns Vaders rechterhand.

Zie lezer, daarom zegt de Heere: "*Vreest niet gij klein kuddeke, want het is des Vaders welbehagen ulieden het koninkrijk te geven.*" (Luc. 12:32). En dat welbehagen zal volvoerd worden. Dan zult gij het eeuwig moeten bewonderen dat God op u, zulk een voorwerp, heeft willen neerzien en u van de hel verlost heeft. Wat zal dat een groot

voorrecht zijn, dat u te beurt zal vallen, boven zoveel duizenden, alleen om Gods soeverein welbehagen. Gij hebt er zelf niet aan gearbeid, integendeel, tot het einde toe maakte gij u de hel waardig, maar Christus heeft door het lijden van de helse straf de hemel verdiend, Zijn volk de vrede aangebracht (Jes. 53.) "Die geen zonde gekend heeft, heeft God zonde voor ons gemaakt." Opdat gij onschuldig zou gesteld worden voor de Vader, heeft Hij Zich tot een schuldoffer voor u gegeven, opdat gij als een vijand met God verzoend werd. Wie kan dat wonder der eeuwige liefde doorgronden! En daarin zult gij u eeuwig verlustigen.

Zoolang, gij nu, volk van God, in het lichaam woont, hebt gij uwe roeping tot heiligmaking om met verloochening van uzelf, Hem te volgen en u alzo Hem op te offeren als een levende offerande der dankbaarheid. Laat ons dan met lijdzaamheid lopen de loopbaan die ons voorgesteld is, biddende om Zijn kracht en genade. Aan het einde hangt de kroon! Dan zult gij eeuwig rusten van al uw arbeid.

AMEN.

Hoofdstuk 4

3 Brieven van weduwe P. Ingelse-Overdorp

Brieven van de weduwe van Pieter Ingelse aan het echtpaar Hubrecht Bimmel, overl. 10-3-1922, 80 jaar oud getrouwd met Maria de Pagter. Beiden waren gekenden des Heeren.

De 1ste brief is geschreven op maandag 3 juni. Het is een condoleerbrief i.v.m. met overlijden van hun dochter Maatje, overl. 31-6-1918.

De brieven zijn wat stijl en indeling betreft, onveranderd weergegeven.

Middelburg, 3 Juni 1918.

Geliefde Vriend en Vriendin,

Daar ik met hartelijke deelneming zaterdag de kennisgeving van het overlijden van uw geliefde dochter moest vernemen, zoo kan ik niet nalaten U. Een lettertje van hartelijke deelneming toe te zenden, daar ik zo goed bij ervaring weet wat het is.

Donderdag vernam ik van een van het volkje dat ze ongesteld was en vrijdagavond bij tien ure dat wij na gewoonte onze kniejen bogen gevoelde ik in mijn hart dat het afgelopen was, zo ik in mijn gevoel in de toenadering dacht. Want die woorden kwamen zoo bij mij:

Hij geeft en neemt

En het is niet vreemd

Al slaat Hij diepe wonden.

En z. morge kreeg ik het bericht. O, geliefden, ik veranderde van top tot teen en gevoelde Ulieder zwaar verlies, zoo dat, dat kan ik u zoo niet zeggen.

Mijn oudste zoon bleef nu 20 j. geleden ook zitte met 6 jeugdige kinderen; de jongste was nog geen jaar. En mijn enige dochter 29 j. en liet 3 kinderen na; haar jongste van 14 dagen oud was haar een week of 3 vooruit gegaan, dus 3 bleven er achter.

En nu wens en bid ik Ulieden van harte toe dat de Heere Ulieden maar verenigende genade schenken mag zoals Hij mij in die bange ure gedaan heeft na het overlijden van mijn geliefde enige dochter. Want het is toch alles des Heeren en het zijn slechts geleende panden die wij moge bezitten zo lang als het Hem behaagt en de Heere geeft geen rekenschap van Zijn daden. O, dat zalig eens worden door genade, dat bid ik Ulieden van harte toe.

Want veel beter is Uw genade

Dan 's mensen leven zelfs hier is

Zooals den dichter zegt Ps. 63 vers 2. Daar werd ik toen zoo ingeleid. De genade vermag alles, anders zou men zeggen het is voor vlees en bloed niet om te dragen.

Ik hoop en bid Ulieden toe de God aller genade trooste en sterke Ulieden die toch beloofd heeft niet te zullen verzoeken boven vermogen maar kracht naar Kruis weet te geven aan zijn arm en ellendig volk. En mocht de dood uwer geliefde dochter ook nog is geheiligd worden voor u schoonzoon tot levendig making voor zijn arme ziele dat hij uit zijn Geestelijken dood mocht opgewekt worden om zijn hulp en troost alleen bij den Heere te zoeken voor hemzelf en zijn achtergelaten wezen die toch een Vader der

wezen wil zijn en dat zoo menigmaal zichtbaar betoont. En dat die roepstem ook nog eens voor u andere kindereengezegd moge worden tot ware bekeringe.

Nu weest dan te zamen hartelijk van mij en mijn huisgenoten deelnemend gegroet, vooral u schoonzoon met al de uwen en de sterkte Godes toebeden van Ulieder oude liefh. deeln. Vriendin Wed. P. Ingelse

2^e brief, geschreven woensdag.

Middelburg, 11 Juni 1919

Zeer Geliefde Vriendin met u Man en Kinders en Vader.

Daar ik met hartelijke deelneming uwe voor mij zoo waarde letteren mog ontvangen in de inwendige gemeenschap door den band des Geestes, het was uit het hart in het hart door den band des Heiligen Geestes. En nu kwam er zoo in mijn hart dat ge doet doet dat haastig. En daarom vat ik nu maar dadelijk de pen op. Ik ben blij met u briefje in de ware zielsvereiniging. O als er iets van dien Pinksterzegen in onze zielen mag nederdalen dan wordt ook dadelijk de gemeenschap der heiligen in de ziele geopenbaard. Och dat het eens meer gevonde mocht worde dat de Heere zijn levende invloeden een smeer over zijn arme Kerke mocht schenke die buiten dat zoo in het dorre moete leve. Wat zou dat aan de vruchten toch openbaar worde in de gemeenschap der heiligen. Och dat dat Gods gemis eens meer gevoeld mog worde onder zijn arme leden. Och ik mag wel eens vrage Heere mocht ge dat eens geve dat we daar is een levendig gevoel van krijge dan zou er een noodgeschrei opgaan en op hun noodgeschrei deed Gij grote wonderen. En och het is net zo u zegt wat is er een leven zoeken onder de belijdende Kerk al buiten Christus. Wat is de Geest van ontdekking en ontbloting verre geweke hoewel de Heere zijn eige werk in 't leven houd.

En nu mag ik melde dat ik m. morge ook weer op heb moge gaan na het huis des gebeds met zegen en vrucht voor mijne ziele in mijn ouderdom en zwakheid. Ik heb een aangename dag gehad en had savonds ook zoo graag opgegaan, want er is bij mij en uw Leerraar¹ onlangs ook een ware zieleband gevallen en daar ben ik zoo blij om, want nu staat dag en nacht mijn huis en hart voor hem open.

Maar lieve Vriendin, ik ben al een week of zes zoo lijdende aan het riematiek vooral in mijn hoofd en kniejen en zondags savonds luchten ze zo in de kerk, ik heb het eens gewaagd en daar heb ik zoo van gewete en meer met mij. Maar na Kerktijd had ik nog een uurtje volk en hij heeft aangenaam geleerd, o ze ware er nog vol van en heb er nog wat van moge hore. En ik las over de gemeenschap der Heiligen uit Boston ook over het Avondmaal. En nu leef ik in de begeerte als de Heere mij gezondheid en Kracht mag geve om z.morge ook op te gaan zoo de Heere wil en ik mag leve. Smorgens ben ik op het beste. Ik ben oud en zwak, heb dit voorjaar veel gelede naar het vleesch en ben al in mijn 80^e jaar en ik verlang ook zeer weer is mondeling met u te spreken. Moge de Heere het ons geve. Ik moet afbreke, niet met het hart, na vele hartelijke groete aan u allen en den zegen des Heeren en zijn hulp en ondersteuning U in alles toegebeen. Wed P. Ingelse.

¹ Ds. R. Kok stond van af 5-9-1915 te Aagtekerke tot 1925.

3^e brief geschreven woensdag

Middelburg 4 februari 1920

Zeer Geachte Vriend en Vriendin! Met de Uwe!

Wel geliefde Vriendin wat hebt u mij zaterdag verrast met uw briefje en liefdegift. De Heere kwam er zoo in mede ik heb het een poos voor den Heere uit zitte wondere dat de Heere zoo goed en goeddoende is over zoo een diep onwaardige alles verbeurd hebbende zondaresse als ik ben. En dan zoo veel liefdezorg aan mij besteed. Daar verduurde ik u nog voor om dat ge zelfs zoo een druk volhandig leven heb. Maar ik weet bij ervaring en ben er eens bij bepaald de liefde is een werkzame daad en dan is er niets te heet of te zwaar. Nu naast den Heere zeg ik u als middel hartelijk dank mijn dienstmeisje was zoo in blij, die is zoo erg op een stukje krentebrood, want als ze brood haalt zei ze wel eens daar lag zoo een lekker krentebrood maar kope doe ik het zelden, dus nu eet ze er ook van mee en ik een heel klein stukje want brood moet ik nog heel voorzichtig mee weze, maar het smaakt heerlijk, men kan er de liefde in proeven.

Mijn lijden is in hoofdzaak maag Catarn, ik heb een ernstig maaglijden gehad, over 16 j heb ik een half j. er aan gelede ben 2 keer van Docter van der Heide opgegeve en ben toen door een middel van een Docter uit Holland wonderlijk geneze. En nu heb ik 3 weken af en toe dag en nacht gebraakt en overgegeve en het begon met vreeselijke pijn in mijn rug. Lieve Vriendin als u het gezien had zou u zegge hoe kan een oud zwak mensch het weerstaan, maar de Heere bezit alle macht. In den beginne kwam de Heere mij voor:

De Heer wouw mij wel hard kastijde
Maar storte mij niet in den dood
Verzachte vaderlijk mijn lijden
En redde mij uit alle nood.

En daar kwam over heen hoe de Heere als een getrouw Gode al het kwaad dat Hij mij in dit jammerdal toezond ten besten zou keere en dat kreeg ik gelovig over te nemen en mij kommerloos op den Heere te verlaten. Maar o lieve Vriendin wat is dat geloof beproeft wat heb ik bange maar ook weer zalige tijden gehad. Maar eens was de nood zoo hoog dat ik tegen mijn kleinzoon zeide: al mijn moed en kracht vergaat. En dan gaf de Heere mij weer te geloven dat Hij mij als een wonderteeken zijner Goddelijke Almacht van deze ziekte zou herstellen. En toen de nood op het hoogst was zond de Heere een Vriend tot mij en zei: u heb geen docter. Ik zei neen ik verwacht het van den Heere. Hij zei wil u een maagdrankje van mij hebbe. Ik zeg van u. Ja zegt hij als u het in wil neme laat ik het dadelijk klaar make. Dus hij gaat er om en bracht het. Om de 3 uur een lepel. Ik nam 7 uur een lepel in. Hij zei het zal balsem in uw lichaam weze. En daar nam ik snachts 10 uur de 2^{le} lepel in en daar kwam de Heere in mee. Ik zei wel Heere dat is van U. En dan die goede Alwijze Godsbesturing in zijn Goddelijke voorzienigheid om die man dat regt middel in zijn harte te leggen. Ik heb het maar voor den Heere uit legge wonderen en heb geen braakje meer gedaan. Ik van van stonden aan zachjes bij gekome eerst hield het braken op en kon wat ga gebruike en heeft de Heere de middelen zoo gezegend van stonden aan. Maar ik was in zo een verzwakte toestand

veel koorts maar de Heere heeft vaderlijk mijn lijden verzacht en tot hiertoe zijn woord vervuld. Ik kom nu al 2 keer per dag een uur of 3 op en mijn krachtjes zijn al veel bijgekome en de slaap ook. Och tot hiertoe heft de Heere zulke grote wonderen gedaan aan mij diep onwaardige. Ik heb wat zalige uurtjes gehad och kan ik het u nog eens mondeling mededeelen.

U kaartje heeft nog een dag geschreeve gelige [gelegen] dat ik zoo bestree wierdt dat ik na mijn dood als een leugen Profeet openbar zou worde maar den anderen dag zei ik; stuur het maar weg. Dan kreeg ik in die toestand een brief uit Amerika van een onbekende Vriend die mij vroeger voor den oorlog ook eens een liefdegift gestuurt had en nu schreef hij een mooi briefje. En als een lid lijd lijden al de leden mede en zond mij een grote liefdegift en dat zoo alles buiten de mensch. En nu zend ik u ook een liefdegifje van, daar moet u een gedachtenisse voor kope van mij ter Eere van den Heere. O ik heb Ledeboer na gezegd

Een God van wonderen
 Eerst laat Hij donderen
 En dan daalt 't licht
 Van zijn vertroostend aangezicht
 Een God van krachten
 Wie Hem verwachte
 Beschaamd hij niet
 Maar geeft een lied

Hartelijk met u man en kinders en Vader gegroet van u diep onwaardige zeer liefh
 Vriendin

Wed P. Ingelse Ook van mijn dienst meisje. ScHeeren nabijheid toegebeden

Hoofdstuk 5

3 brieven brieven van Janna Meertens, vrouw van Joannes (Jan) Ingelse

Aan Krijn van Gorsel

Krijn werd geboren 11-2-1888, de jongste op één na van 21 kinderen. Zoon van Jan van Gorsel en Adriana Heyboer te St. Maartensdijk. Op 17 jarige leeftijd bekeerde hij zich tot de Heere. Hij kwam daarna op gezelschap bij Willem Kloet waar hij Leen Potappel leerde kennen. Krijn heeft in militaire dienst o.a. gelegerd in Middelburg, rond 1814. Daar kwam hij in contact met Joannes Ingelse en zijn vrouw. Janna bleef een levendige correspondentie met Krijn onderhouden. Zij reisde regelmatig naar het eiland Tholen, waar ze ook Leen Potappel en Willem Kloet leerde kennen. 'Wullempje' -in de volksmond zo genoemd- werd geboren te St. Maartensdijk op 31-5-1842 en overleed aldaar 17-1-1915. Hij trouwde 17-7-1881 met Cornelia J. W. Westerweel, geb. 24-3-1856 en overl. 10-11-1930. Het waren beiden Godvrezende mensen.

Vrouw Ingelse heeft ongeveer 25 brieven nagelaten, die zij aan het echtpaar Kloet geschreven heeft, waarvan enkelen aan de weduwe Kloet. Bovendien schreef ze ongeveer 7 brieven aan de *ouders* van Krijn en ongeveer 32 aan Krijn.

De brieven spreken heldere taal. Wij leren haar kennen als een spontane vrouw en een degelijk christin, die de gave van onderscheiding van geesten had. Door haar scherpe blik waren er vrienden die zich van haar afkeerden. Toen zij hierover haar nood aan de Heer klaagde kreeg ze deze woorden: *'De smaadheden dergenen die u smaden zijn op Mij gevallen.'* Haar geestelijk leven beschrijft ze nauwkeurig. Christus was haar geopenbaard en in Hem had ze haar leven gevonden. Maar haar ziel hunkerde naar de gemeenschap met de Vader om Hem als een verzoend God te leren kennen met volle bewustheid.

Middelburg, 15 Jan 1916

Joh 17. Gel. Vriend

Hij de Hooge en Verhevene bij wien onze paden zijn, en die het binnenste des harten kent, besture pen en gedachten om kon het zijn een oogenblik met u op papier te praten. Hoe ellendig ik ook ben, en mij zelven bij tijden gevoel is er toch een innige smerte, dat er vaak o, zoveel teleurstellingen zijn, op pad en reize naar dat Immanuels land daar boven. O vriend daar zal toch nimmer een teleurstelling wezen nog geen scheiden dat op aarde zoo vaak geschied van wege onze dorheid, onvruchtbaarheid enz. Neen daar zal een eeuwige liefdeband in al 's Heeren vrijgekochte volk hun ziele verteeren zonder verteerd te worden. O, Krijn wat kunnen wij het vaak stellen en wat kunnen wij toch elkander vaak missen in het doorleven. Och er staat toch, dat ze elkander zouden liefhebben uit 's Heeren eigen werk. En och wat een groote breuke dat we elkander toch zoo missen kunnen. O dat onze ziele met de

breuke eens regt werkzaam moge worden naar den Heere. En dat ik dien dierbaren en boven alles begeerend Borg en Hoogepriester maar onmisbaar moge aankleven, om in Hem geworteld en gegrond te worden voor tijd en eeuwigheid. En o lieve vriend, hoe gaat het u, blijft u bij de genadedeur liggen, ligt u ziele gebonden aan de voeten van dien lieve Zone Gods. Mag u wel eens verkeerren in het voorhof of in het heilige der heilige. Is het voorhangsel voor uwe ziele gescheurd, niet een beetje maar van boven naar beneden? O vriend toch geen beter, noodzakelijker en onmisbaarder leerschool als aan de voeten van de Machthebbende Leeraar. In Hem kunnen wij alles vinden, wat we nodig hebben voor onze leiding tot en in Hem.

'k Zat zo alleen en dacht, kom zal weer maar eens een briefje schrijven, misschien kom ik wel eens meer te weten van Krijn dan zijn uiterlijke gezondheid. Bij den Opregten is goedwilligheid. Nu zal ik maar eindigen, Moge de Heere u verder inlijden in den Goddelijken loopbaan waar de Kroon alleen de strijders beloofd is.

Nu Krijn wij hopen u spoedig te zien zoo de Heere wil en wij leven, hartelijk gegroet en Gode bevolen van u onwaardige vrienden.

Vrouw Ingelse

(kan geen groete doen want mijn man is niet thuis)

Middelburg, 13 Maart 1919

Geachte Vriend

Hopende dat de Heere pen en gedachten bestuurt om een oogenblik met u op papier te praten. Och wat zijn wij toch diep steil afhankelijk van de invloeden van 's Heeren onmisbare werking des Geestes, want als dat rad in het midden der {= van het} rad zich niet beweegt, kunnen wij niet voortvaren. Maar ook {=toch} probeer {ik} het zo vaak en lijdt schipbreuk gedurig. Maar de Heere doet mij het ongenoegzame van alles zien, zodat mijn ziele uitroept: Geeft mij Jezus, of ik sterf. Want waarlijk buiten Hem is geen leven, maar alles dor, droog en ellendig. 'k Zeg wel eens: 'k heb nooit kunnen denken dat ik mijzelf zoo tegen zou vallen, hoe ouder hoe armer. Maar de Heere is goed, was ik maar niet te hoogmoedig om te bedelen en mijn harte te geven, om gewassen en gedompelt te worden, van al mijn valsche gronden van al mijn wettisch woelen, van al mijn zoeken en omdolen buiten den Bornput Christi, van al mijn godsdienst zonder den Heere. Waarlijk vriend als de Heere hem er eens bij brengt krijgt gij {=hij} een gruwel aan zichzelf. En als s Heeren onmisbaren Heiligen Geest de Noordenwind der uitzuivering in zijn harte komt doorwaayen om van dat alles uitgebrand te worden en ik mag uit vrije genade weer eens een geloofs oogje krijgen in de wijze en onnaspeurlijke wegen die de Heere met mij houd en alles zwijgt eens voor 's Heeren aangezicht in mijn ziele, o dan gebeurde het wel dat de Zuidewind van Gods vertroosting is als een dronk water op een vermoeide ziele. Dat mogt mijne ziele waarlijk nog ondervinden onder Ds Fraanje in Goes. De Heere ontsloot zijn heilgeheimen aan Zijn knecht om oude en nieuwe dingen voort te brengen. En de Heere opende mijn harte, ontsloot mijn ziels gezigt zoo dat ik werd als een gewaterde hof. En dan die vertroosting, mijn ziele ademde weer eens vrij en kon zingen van goeder harte.

Och Krijn denk toch niet karig van den Heere. 'k Heb weer eens mogen zien en ondervinden dat bij mij de breuke ligt. Het bewenen van het Gods gemis moest ons doen kruipen voor den Heere. Er staat zoo in Ps 34

Zij liepen als een stroom Hem aan,
Gij liet hen nimmer schaamrood staan
En wende straks hun lot

Maar ons dood vijandig bestaan wil maar niet in den dood totdat dien lieven onmisbaren Hemel Koning weer eens gewillig maakt op den dag zijner heirkraft. De Heere geeft {heeft} toch zulk een volheid, als wij maar leeg waren van al het eigen. Die lieve Ds Fraanje zeide zoo en wij spraken er nog mondeling over: Dat Samuel elk jaar een nieuwe rok moest hebben omdat gij {=hij} zo groeide. Maar hij zeide: volk omdat je niet groeit heb je geen nieuwe rok noodig en stel je het nog met de oude. En binnen {=zijn} je even als Simson? Je ben je haren kwijt. O, vriend mijn ziele mocht insmelten vanwege beschaamdheid des aangezigts.

En hoe gaat het u, heb u dat Lieve Wezen in je biddagswerk moge ontmoeten? Zijt u als een ganse ontbloote en ontledigde bidder voor den Heere kunnen komen door de Goddelijke en onmisbare voorbede van dien grooten Hoogepriester Jezu. En kreeg u vat aan die woorden: Vader, ik bid niet dat gij hen uit de wereld wegneemt, maar dat Hij hen bewaart van den booze. Maar o Krijn hoe ingrijpend, in die voorbede wordt er niet eentje gemist, klein nog groot. Och de eeuwigheid zal toch niet te lang wezen om dat wonder uit te galmen, van een hel en doemeling een Hemel burger! En hoe maken het u ouders? Groet ze van ons en moge de Heere ze genadig wezen. Wil ook de vrienden groeten. Wij hebben schipper IJzeldijk nog even gesproken in Goes. Was ook ter kerk en die zeide dat zijn Moeder maar zwak was. En ook van Kwaak. Jacob word dun en je hoor toch maar niet dat er bij komen. Nu Krijn moge de Heere maar ontblootende genade u schenken opdat u ziele moge dorsten naar Jezu gerechtigheid. Hartelijk van ons gegroet en Gode bevolen van u toegenegen vriend en onkundige vriendin

J. Ingelse en vrouw

Middelburg 21 Juli 24

Zeer Geachte vriend

Nu hoop ik mij een ogenblik neder te zetten om met 's Heeren onmisbare hulpe (en had ik daar meer behoefte aan) eenige lettren op papier te zetten. De Heere die altijd goed is, al besef ik er weinig van, doe u deze met uw ouders in goede welstand geworden, waar ze ons door 's Heeren goedheid in verlieten.

Het is weer al veertien dagen dat ik thuis ben. Ik denk nog dikwijls terug de aangename dagen in liefde en vrede met elkander door gebracht. O vriend, ik moet wel eens beschaamd worden, dat de Heere het piepen van een zwaluw geeft willen hooren en verhooren. O dan moet ik uitroepen: Waarom mij Heere, de minste en onwaardigste. O, als mijn ziele daar is {eens} ingeleid wordt, wat zakt zij dan in de vallei van ootmoed, dan zwijgt zij voor dat Hoog geduchte Wezen, want in stof is toch zijn plaatse. Maar dat mag ik toch ook wel zeggen dat ik bij tijden eens opklimmen mag uit de woestijn van al mijn verdorvenheden. O, vriend een zwijgende God lief te hebben is toch zulk een verborgenheid.

Ik was Donderdag avond bij die oude man. We kregen te spreken over de rechtvaardigmaking. Toen kregen wij een weinig verschil er over. Ik zeide: in mijn stand ken ik dat wel maar er ligt toch iets in dat ik mis. Ik zeide ik heb wel eens uitgedrukt, zal geen onbekende Jezus ontmoeten, als ik boven mag komen, maar ik zeide: nu gij. {Hij} zeide: ja maar, die Jezus gezien geeft geeft {=heeft} ook den Vader. Ik zeide, waarom zouden zij dan gevraagd hebben aan dien dierbaren Borg: Toon ons den Vader en het is genoeg. Ik zeide, het was toch een teeken dat er nog iets haperde in de toepassing voor hun, anders was die vraag niet noodig geweest. En toen begon ik met zijn vrouw te praten over de toestand waar mijn ziele nu was legerende. O ik zeide, in donker door een vallei te moeten gaan met al de doodigheid dorheid en al de zaken die zich voordoen in het gansche ontblooten van de ziele met een onvereenigd harte. O lieve vriend, een wonder aan een doode te doen, dien weg bij oogenblikken te omhelzen als onmisbaar en noodzakelijk, als wijs en goed. En een zondagmorgen las de ouderling die Preek² over Ps 88 de drie verzen 12. 13. 14. O wat kreeg ik door 's Heeren Geest ooren om te hooren en een hart om op te merken. Wat een sterkte kreeg ik er in voor mijn ziele, wat werden de raadselen mijner ziele opgelost, zodat ik niets van de weg af wou hebben, met een ongedoode wil, met een vijandig bestaan. O wat zal het toch groot zijn en wonderlik als ik een van die uitgekijpte wezen mag. Zal toch niet wezen om iets in mij maar alleen om het eeuwig vrije Souvereine welbehagen Gods.

Ook op Stavenisse heb ik veel vrede gehad met des Heeren volk, vooral met Potappel. Groet ze allen van mij. Wat is 's Heeren roepende stemme weer over ons geweest, 15 mensenlevens te betreuren zoo op een ogenblik. Maar nog geen opmerken. De voorbereidselen worden weer al gemaakt voor de Gode tergende zonde. De Heere beware ons dat we onze ziele niet bevleken. Wil u ouders van ons hartelijk groeten en bedanken voor de liefde en vriendschap bewezen. Jammer dat u het zoo druk had, nu moet u maar eens spoedig schrijven uit u zelve en wat de Heere voor u is en blijft. Groet ze bij Kwaak en vrouw Kloet en verder allen.

Nu Krijn zal ik eindigen. De Heere geve u Hem in elke weg te benoodigen. Veele en hartelijke groeten van ons, u zeer geachte vriend en ellendige vriendin

J. Ingelse en vrouw

's Heeren gunste u deel

² Preek van ds. H. H. Middel

Hoofdstuk 6

Gedeeltelijke afkomst en stamboom van Pieter Ingelse.

De naam Ingelse is afkomstig van Ingel, de oude Zeeuwse uitspraak voor Engel.

I-a Ingel Leenderts.

Ingel was gehuwd met Leijntje Floris. Uit dit huwelijk:

1 Floris Ingelsen, geboren te Aagtekerke, volgt onder II-a.

I-b Pieter Cornelis Lambrechts.

Pieter was gehuwd met Leijncken Willems. Uit dit huwelijk:

1 Jaquemijntje Pieter, geboren te Sandijck rond 1633. Jaquemijntje is in ondertrouw gegaan te Meliskerke op 13 januari 1652, op ongeveer 19 jarige leeftijd met Floris Ingelsen, geboren te Aagtekerke, volgt onder II-a.

II-a **Floris Ingelsen**, geboren te Aagtekerke, zoon van Ingel Leenderts (I-a) en Leijntje Floris Floris is in ondertrouw gegaan te Meliskerke op 13 januari 1652 met Jaquemijntje Pieter (ongeveer 19 jaar oud), geboren te Sandijck rond 1633, dochter van Pieter Cornelis Lambrechts (I-b) en Leijncken Willems. Uit dit huwelijk:

1 Leijn Ingelsen, gedoopt te Aagtekerke op 4 februari 1653, volgt onder III-a.

II-b Pieter Adriaansen Pieters. Pieter was gehuwd met Maatje Passenier. Uit dit huwelijk:

1 Leijntje Pieters, gedoopt te Aagtekerke op 25 oktober 1676, overleden op 25 november 1750, 74 jaar oud. Leijntje is getrouwd te Aagtekerke op 3 april 1696, op 19-jarige leeftijd met Leijn Ingelsen, gedoopt te Aagtekerke op 4 februari 1653, volgt onder III-a.

II-c Jan Jac. Lauws.

Jan was gehuwd met Pernelletje Jacobs. Uit dit huwelijk:

1 Cathalijntje Laus, gedoopt te Aagtekerke op 24 januari 1663. Cathalijntje is in ondertrouw gegaan te Aagtekerke op 6 maart 1683, op 20 jarige leeftijd met Leijn Ingelsen, gedoopt te Aagtekerke op 4 februari 1653, volgt onder III-a.

III-a **Leijn Ingelsen**, gedoopt te Aagtekerke op 4 februari 1653, zoon van Floris Ingelsen (II-a) en Jaquemijntje Pieter.

Leijn is in ondertrouw gegaan te Aagtekerke op 6 maart 1683, op 30 jarige leeftijd (1) met Cathalijntje Laus (20 jaar oud), gedoopt te Aagtekerke op 24 januari 1663, dochter van Jan Jac. Lauws (II-c) en Pernelletje Jacobs. Leijn is getrouwd te Aagtekerke op 3 april 1696, op 43 jarige leeftijd (2) met Leijntje Pieters (19 jaar oud), gedoopt te Aagtekerke op 25 oktober 1676, overleden op 25 november 1750, 74 jaar oud, dochter van Pieter Adriaansen Pieters (II-b) en Maatje Passenier.

Uit dit huwelijk:

1 Lein Leinszoon Ingels, gedoopt te Aagtekerke op 20 januari 1715, volgt onder IV.

III-b Lauris Laurissen Laurens. Lauris was gehuwd met Francijntje Huijse. Uit dit huwelijk:

1 Leijntje Laurens, gedoopt te Aagtekerke op 10 maart 1715, overleden voor 30 mei 1765, hoogstens 50 jaar oud. Leijntje is getrouwd te Aagtekerke op 26 april 1739, op 24-jarige leeftijd met Lein Leinszoon Ingels, gedoopt te Aagtekerke op 20 januari 1715, volgt onder IV.

IV Lein Leinszoon Ingels, gedoopt te Aagtekerke op 20 januari 1715, overleden te Grijpskerke op 13 september 1803, 88 jaar oud, zoon van Leijn Ingelsen (III-a) en Leijntje Pieters.

Lein is getrouwd te Aagtekerke op 26 april 1739, op 24 jarige leeftijd met Leijntje Laurens (24 jaar oud), gedoopt te Aagtekerke op 10 maart 1715, overleden voor 30 mei 1765, hoogstens 50 jaar oud, dochter van Lauris Laurissen Laurens (III-b) en Francijntje Jans Huijse.

Uit dit huwelijk:

1 Laurens Ingels, geboren te Aagtekerke, 7 oktober 1742 (Gen. Afschr. Aagtekerke, nr 549.) Laurens trouwt met Neeltje Sanderse, geb. 18-8-1738, d. v. David Sanderse en Willemijntje van de Putte, weduwe van Bartholomeüs Coppoolse.

Laurens werd pleegvader van Bartel Coppoolse, geboren te Grijpskerke, zoon van Bartholomeüs Coppoolse en Neeltje Sanderse.

Laurens is zeer bekend geworden wegens zijn verbanning uit Zeeland door zijn sympathie met hen die de Psalmen van Datheen in de kerken wilden behouden.

Zie: Merkwaardige Bekeeringsgeschiedenis van Lourens Ingelse, in leven Landbouwer op de Hofstede in den Oranjepolder, eiland Walcheren, tengevolge van de zware vervolging en verbanning, hem en zijne lotgenooten aangedaan, wegens hunne gehechtheid aan de Oude Psalmberijming, tijdens de invoering der Nieuwe Berijming te West-Kapelle, Anno 1774-1776, door hemzelven te boek gesteld. (Hoofdzakelijk voor mijn kinderen en kindskinderen, waartoe ook Bartel Copppoolse en zijn nageslacht behoort.) Romijn en van der Hoff, Gorinchem 1926.

2 Lein Ingels, geboren te Aagtekerke op 3 april 1747; volgt onder V-a.

V-a Lein Ingels, geboren te Aagtekerke op 3 april 1747, wonende te Kleverskerke, overleden te Arnemuiden op 5 april 1836, 89 jaar oud, zoon van Lein Leinszoon Ingels (IV) en Leijntje Laurens.

Lein is getrouwd te Aagtekerke op 25 januari 1778, op 30 jarige leeftijd (1) met Pieterrella Hendrika Melis, overleden te Kleverskerke voor 11 januari 1799.

Pieterrella was weduwe van Marinus van den Weele, zie V-c. Uit dit huwelijk:

1 Johanna Ingels, geboren te Kleverskerke rond 1781, overleden te Arnemuiden op 9 april 1870, ongeveer 89 jaar oud.

Johanna was gehuwd met Jacobus Maas, geboren te Middelburg rond 1779, overleden te Kleverskerke op 26 november 1848, ongeveer 69 jaar oud, zoon van Marcus Maas (V-f) en Janna de Rijke.

2 Laurens Ingels, geboren rond 1786, overleden te Kleverskerke op 18 juni 1823, ongeveer 37 jaar oud.

3 Adriaan Leinsz Ingels, geboren te Kleverskerke op 21 mei 1789, volgt onder VI-a.

4 Francina Ingels, geboren te Kleverskerke rond 1792, overleden te Arnemuiden op 25 juni 1862, ongeveer 70 jaar oud.

Francina was gehuwd met Jan de Rijke, kleermaker.

Lein is in ondertrouw gegaan te Arnemuiden op 11 januari 1799 en getrouwd aldaar op 29 januari 1799, op 51 jarige leeftijd (2) met Elisabeth Blom.

V-b Ingel Baayens, geboren rond 1767, overleden te Kleverskerke op 17 februari 1828, ongeveer 61 jaar oud.

Ingel is in ondertrouw gegaan te Kleverskerke en getrouwd op 8 juni 1788, op ongeveer 21 jarige leeftijd met Johanna Jacoba Hermanse (ongeveer 28 jaar oud), geboren rond 1760, overleden te Kleverskerke.

Uit dit huwelijk:

1 Johanna Baayens, landbouwster, geboren te Middelburg rond 1791. Johanna is getrouwd te Kleverskerke op 24 april 1811, op ongeveer 20-jarige leeftijd (1) met Adriaan Leinsz Ingels, geboren te Kleverskerke op 21 mei 1789, volgt onder VI-a. Johanna is getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 26 februari 1834, op ongeveer 43 jarige leeftijd (2) met Pieter Bak (ongeveer 39 jaar oud), landbouwer, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1795, zoon van Pieter Bak (V-d) en Jacoba de Kraker. Pieter was weduwnaar van Hendrika Leijen.

V-c Marinus van den Weele. Marinus was gehuwd met Pieterella Hendrika Melis, overleden te Kleverskerke voor 11 januari 1799. Pieterella is later getrouwd te Aagtekerke op 25 januari 1778 met I Lein laagels, geboren te Aagtekerke op 3 april 1747, zie V-a.

V-d Pieter Bak. Pieter was gehuwd met Jacoba de Kraker. Uit dit huwelijk:

1 Pieter Bak, landbouwer, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1795. Pieter was gehuwd (1) met Hendrika Leijen. Pieter is getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 26 februari 1834, op ongeveer 39 jarige leeftijd (2) met Johanna Baayens (ongeveer 43 jaar oud), landbouwster, geboren te Middelburg rond 1791, dochter van Ingel Baayens (V-b) en Johanna Jacoba Hermanse. Johanna is eerder getrouwd te Kleverskerke op 24 april 1811, op ongeveer 20 jarige leeftijd met Adriaan Leinsz Ingels, geboren te Kleverskerke op 21 mei 1789, volgt onder VI-a.

2 Maatje Bak, dienstmeid, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1803. Maatje was gehuwd met Adriaan Bliet, landmansknecht, geboren te Nieuw en Sint Joosland in het jaar 1800, zoon van Jacobus Bliet (V-e) en Catharina de Kraker.

V-e Jacobus Bliet. Jacobus was gehuwd met Catharina de Kraker. Uit dit huwelijk:

1 Adriaan Bliet, landmansknecht, geboren te Nieuw en Sint Joosland in het jaar 1800. Adriaan was gehuwd met Maatje Bak, dienstmeid, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1803, dochter van Pieter Bak (V-d) en Jacoba de Kraker.

V-f Marcus Maas. Marcus was gehuwd met Janna de Rijke. Uit dit huwelijk:

1 Jacobus Maas, geboren te Middelburg rond 1779, overleden te Kleverskerke op 26 november 1848, ongeveer 69 jaar oud. Jacobus was gehuwd met Johanna Ingels, geboren te Kleverskerke rond 1781, overleden te Arnemuiden op 9 april 1870, ongeveer 89 jaar oud, dochter van Lein Ingels (V-a) en Pieterella Hendrika Melis.

VI-a **Adriaan Leinsz Ingels**, landbouwer, geboren te Kleverskerke op 21 mei 1789, overleden te Nieuw en Sint Joosland op 6 september 1832, 43 jaar oud, zoon van Lein Ingels (V-a) en Piernella Hendrika Melis. Adriaan is getrouwd te Kleverskerke op 24 april 1811, op 21 jarige leeftijd met Johanna Baayens (ongeveer 20 jaar oud), landbouwster, geboren te Middelburg rond 1791, dochter van Ingel Baayens (V-b) en Johanna Jacoba Hermanse. Johanna is later getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 26 februari 1834, op ongeveer 43 jarige leeftijd met Pieter Bak (ongeveer 39 jaar oud), landbouwer, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1795, zoon van Pieter Bak (V-d) en Jacoba de Kraker. Pieter was weduwnaar van Hendrika Leijen. Uit dit huwelijk:

1 Adriaan Ingels, geboren in het jaar 1813, overleden te Nieuw en Sint Joosland op 6 november 1818, 5 jaar oud.

2 Lein Ingels, geboren rond 1813, overleden te Nieuw en Sint Joosland op 27 april 1830, ongeveer 17 jaar oud.

3 Pieter Ingels, geboren in juni 1816, overleden te Nieuw en Sint Joosland op 14 april 1820, 3 jaar oud.

4 Jacoba Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1819, overleden te Arnemuiden op 15 april 1856, ongeveer 37 jaar oud. Jacoba was gehuwd met Janis de Hamer.

5 **Pieter Ingels**, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 juli 1821, volgt onder VII-a.

6 Ingel Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 maart 1823, overleden aldaar op 11 maart 1823, 4 dagen oud.

7 Ingel Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland in maart 1825, overleden aldaar op 28 juni 1826, 1 jaar oud.

8 Leijn Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 27 juni 1830, overleden aldaar op 28 juni 1830, 1 dag oud.

VI-b Jan Janse Zachariasse. Jan was gehuwd met Katharina Vreke. Uit dit huwelijk:

1 Piernella Zachariasse, geboren te Biggekerke rond 1825, volgt onder VII-b.

VI-c Lein Provoost. Leijn was gehuwd met Susanna Verhage. Uit dit huwelijk:

1 Abraham Provoost, geboren te Westkapelle rond 1816, overleden aldaar op 20 februari 1861, ongeveer 45 jaar oud. Abraham is getrouwd te Domburg op 16 augustus 1845, op ongeveer 29 jarige leeftijd met Piernella Zachariasse, geboren te Biggekerke rond 1825, volgt onder VII-b.

VI-d Pieter Kraamer. Pieter was gehuwd met Johanna Maria Carolina Hogerheijde. Uit dit huwelijk:

1 Tannetje Willemina Kraamer, dienstbode, geboren te Arnemuiden rond 1828, overleden te Middelburg op 3 juli 1868, ongeveer 40 jaar oud. Tannetje is getrouwd te Middelburg op 4 december 1861, op ongeveer 33 jarige leeftijd met Pieter Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 juli 1821, volgt onder VII-a.

VI-e Jan Sturm.

Jan was gehuwd met Zoetje Verhage. Uit dit huwelijk:

1 Jacob Sturm, volgt onder VII-c.

VI-f Gillis Poulusse Kesteloo. Gillis was gehuwd met Leijntje Jobse, landbouwster. Uit dit huwelijk:

1 Catharina Kesteloo. Catharina is getrouwd te Domburg op 28 oktober 1837 met Jacob Storm, volgt onder VII-c.

VI-g Jan Overdorp.

Jan was gehuwd met Trijntje Slis. Uit dit huwelijk:

1 Adriana Overdorp, geboren te Nieuwe Tonge rand 1840. Adriana was gehuwd (1) met Jan Martinus Kleijenberg. Adriana is getrouwd te Middelburg op 23 april 1886, op ongeveer 46 jarige leeftijd (2) met Pieter Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 juli 1821, volgt onder VII-a.

VI-h Adriaan Blik, burgemeester en landbouwer te Nieuw en St. Joosland. Adriaan was gehuwd met Maatje Bak. Uit dit huwelijk:

1 Jacoba Blik, dienstbode, geboren te Nieuw en Sint Joosland in het jaar 1826, overleden te Middelburg op 26 september 1860, 34 jaar oud. Jacoba is getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 4 maart 1846, op 20 jarige leeftijd met Pieter Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 juli 1821, volgt onder VII-a.

VII-a **Pieter Ingels**, sloper, winkelier en boerenknecht, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 juli 1821, zoon van Adriaan Leinsz Ingels (VI-a) en Johanna Baayens. Pieter is getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 4 maart 1846, op 24 jarige leeftijd (1) met Jacoba Blik (20 jaar oud), dienstbode, geboren te Nieuw en Sint Joosland in het jaar 1826, overleden te Middelburg op 26 september 1860, 34 jaar oud, dochter van Adriaan Blik (VI-h) en Maatje Bak. Uit dit huwelijk:

1. Adriaan Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 25 juli 1846, overleden aldaar op 12 mei 1847, 291 dagen oud.

2. Adriaan Ingels, landbouwersknecht, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1848, overleden op 6 mei 1920, ongeveer 72 jaar oud. Adriaan is getrouwd te Middelburg op 7 mei 1873, op ongeveer 25 jarige leeftijd met Susanna Provoost (ongeveer 27 jaar oud), geboren te Domburg rond 1846, dochter van Abraham Provoost en Pieterella Zachariasse (VII-b).

3. Leijn Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 16 mei 1849, overleden aldaar op 17 september 1849, 124 dagen oud.

4. Maatje Ingels, geboren te Middelburg op 11 augustus 1854, overleden aldaar op 21 februari 1881, 26 jaar oud.

5. Joannes Ingels, kleermaker, geboren te Middelburg 28-12-1857. Joannes is getrouwd te Zoutelande op 6 juli 1883, op ongeveer 25 jarige leeftijd (1) met Lourina Wouters (ongeveer 26 jaar oud), particuliere, geboren te Zoutelande rond 1857, dochter van Leendert Wouters (VII-f) en Neeltje Cijvat. Joannes is getrouwd te Middelburg op 13 april 1887, op ongeveer 29 jarige leeftijd (2) met Jannetje Meertens (ongeveer 31 jaar oud), naaister, geboren te Vlissingen rond 1856, dochter van Jacobus Cornelis Meertens (VII-g) en Hendrika Antheunissen.

Pieter is getrouwd te Middelburg op 4 december 1861, op 40 jarige leeftijd (2) met Tannetje Willemina Kraamer (ongeveer 33 jaar oud), dienstbode, geboren te Amemuiden rond 1828, overleden te Middelburg op 3 juli 1868, ongeveer 40 jaar oud,

dochter van Pieter Kraamer (VI-d) en Johanna Maria Carolina Hogerheijde. Uit dit huwelijk:

6. Pieter Ingels, landbouwersknecht, geboren te Middelburg in het jaar 1863. Pieter is getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 19 december 1883, op 20 jarige leeftijd met Paulina Vinke (ongeveer 19 jaar oud), dienstbode, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1864, dochter van Cornelis Vinke (VII-d) en Elisabeth Klap.

7. Lein Ingels, geboren te Middelburg rond 1865, volgt onder VIII-a.

8. Cornelis Ingels, geboren te Middelburg op 17 september 1866. Tr. te Vrouwenpolder met Tannetje Bastiaanse, geb. ong. 1870, d.v. Andries Bastiaanse en Neeltje Maas.

Pieter is getrouwd te Serooskerke (W) op 14 juli 1869, op 48 jarige leeftijd (3) met Pieterella Zachariasse, geboren te Biggekerke rond 1825, zie VII-b. Pieterella was een zuster van Magdalena Provoost, getrouwd met Pieter de Voogd te Domburg, ouderling bij de Ledeboeriaanse gemeente.

Pieter is getrouwd te Middelburg op 23 april 1886, op 64 jarige leeftijd (4) met Adriana Overdorp (ongeveer 46 jaar oud), geboren te Nieuwe Tonge rond 1840, dochter van Jan Overdorp (VI-g) en Trijntje Slis. Adriana was weduwe van Jan Martinus Kleijenberg.

VII-b Pieterella Zachariasse, arbeidster, geboren te Biggekerke rond 1825, overleden te Middelburg op 21 mei 1883, ongeveer 58 jaar oud, dochter van Jan Janse Zachariasse (VI-b) en Katharina Vreke,

Pieterella is getrouwd te Domburg op 16 augustus 1845, op ongeveer 20 jarige leeftijd (1) met Abraham Provoost (ongeveer 29 jaar oud), geboren te Westkapelle rond 1816, overleden aldaar op 20 februari 1861, ongeveer 45 jaar oud, zoon van Leijn Provoost (VI-c) en Susanna Verhage.

Uit dit huwelijk:

1 Susanna Provoost, geboren te Domburg rond 1846. Susanna is getrouwd te Middelburg op 7 mei 1873, op ongeveer 27 jarige leeftijd met Adriaan Ingels (ongeveer 25 jaar oud), landbouwersknecht, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1848, overleden op 6 mei 1920, ongeveer 72 jaar oud, zoon van Pieter Ingels (VII-a) en Jacoba Bliet.

2 Jan Provoost, geboren te Meliskerke in januari 1847, overleden aldaar op 3 februari 1847, 1 maand oud.

3 Jan Provoost, geboren te Meliskerke rond 1848, overleden te Serooskerke (W) op 9 augustus 1929, ongeveer 81 jaar oud.

Jan was gehuwd met Leuntje Labruijere.

4 Katharina Provoost, geboren te Meliskerke rond 1849, overleden te Vrouwenpolder op 6 februari 1937, ongeveer 88 jaar oud.

Katharina was gehuwd met Gillis Sturm, geboren te Domburg; rond 1845, overleden aldaar op 25 augustus 1932, ongeveer 87 jaar oud, zoon van Jacob Sturm (VII-c) en Catharina Kesteloo.

5 Leijn Provoost, geboren te Meliskerke rond 1850, overleden te Domburg op 27 juni 1902, ongeveer 52 jaar oud.

Leijn was gehuwd met Maatje Marinissen, geboren te Vrouwenpolder rond 1860, overleden te Domburg op 4 maart 1894, ongeveer 34 jaar oud, dochter van Marinus Marinissen (VII-e) en Leintje Jacobse.

6 Jozias Provoost, geboren te Meliskerke in het jaar 1853, overleden te Serooskerke (W) op 4 juli 1855, 2 jaar oud.

7 Doodgeboren zoon Provoost genaamd Abraham geboren te Serooskerke (W) op 19 oktober 1857.

8 Jakob Provoost, geboren te Serooskerke (W) rond. 25 januari 1861, overleden aldaar op 25 februari 1861, ongeveer 31 dagen oud.

9 Fransina Provoost, geboren te Serooskerke (W) in januari 1861, overleden aldaar op 28 juni 1861, 5 maanden oud.

Pieterrella is getrouwd te Serooskerke (W) op 14 juli 1869, op ongeveer 44 jarige leeftijd (2) met Pieter Ingels, geboren te Nieuw en Sint Joosland op 7 juli 1821, zie VII-a.

VII-c Jacob Sturm, zoon van Jan Sturm (VI-e) en Zoetje Verhage.

Jacob is getrouwd te Domburg op 28 oktober 1837 met Catharina Kesteloo, dochter van Gillis Poulusse Kesteloo (VI-f) en Leijntje Jobse. Uit dit huwelijk:

1 Gillis Sturm, geboren te Domburg rond 1845, overleden aldaar op 25 augustus 1932, ongeveer 87 jaar oud. Gillis was gehuwd met Katharina Provoost, geboren te Meliskerke rond 1849, overleden te Vrouwenpolder op 6 februari 1937, ongeveer 88 jaar oud, dochter van Abraham Provoost en Pieterrella Zachariasse (VII-b).

VII-d Cornelis Vinke, daglooner. Cornelis was gehuwd met Elisabeth Klap, dagloonster. Uit dit huwelijk:

1 Paulina Vinke, dienstbode, geboren te Nieuw en Sint Joosland rond 1864. Paulina is getrouwd te Nieuw en Sint Joosland op 19 december 1883, op ongeveer 19 jarige leeftijd met Pieter Ingels (20 jaar oud), landbouwersknecht, geboren te Middelburg in het jaar 1863, zoon van Pieter Ingels (VII-a) en Tannetje Willemina Kraamer.

VII-e Marinus Marinissen. Marinus was gehuwd met Leintje Jacobse. Uit dit huwelijk:

1 Maatje Marinissen, geboren te Vrouwenpolder rond 1860, overleden te Domburg op 4 maart 1894, ongeveer 34 jaar oud. Maatje was gehuwd met Leijn Provoost, geboren te Meliskerke rond 1850, overleden te Domburg op 27 juni 1902, ongeveer 52 jaar oud, zoon van Abraham Provoost en Pieterrella Zachariasse (VII-b).

VII-f Leendert Wouters, wagenmaker.

Leendert was gehuwd met Neeltje Cijvat. Uit dit huwelijk:

1 Lourina Wouters, particuliere, geboren te Zoutelande rond 1857. Lourina is getrouwd te Zoutelande op 6 juli 1883, op ongeveer 26-jarige leeftijd met Joannes Ingels (ongeveer 25 jaar oud), kleermaker, geboren te Middelburg rond 1858, zoon van Pieter Ingels (VII-a) en Jacoba Blik. Joannes is later getrouwd te Middelburg op 13 april 1887, op ongeveer 29-jarige leeftijd met Jannetje Meertens (ongeveer 31 jaar oud), naaister, geboren te Vlissingen rond 1856, dochter van Jacobus Cornelis Meertens (VII-g) en Hendrika Antheunissen.

VII-g g Jacobus Cornelis Meertens. Jacobus was gehuwd met Hendrika Antheunissen. Uit dit huwelijk:

1 Jannetje Meertens, naaister, geboren te Vlissingen rond 1856. Jannetje is getrouwd te Middelburg op 13 april 1887, op ongeveer 31 jarige leeftijd met Joannes Ingels (ongeveer 29 jaar oud), kleermaker, geboren te Middelburg rond 1858, zoon van Pieter Ingels (VII-a) en Jacoba Blik. Joannes is eerder getrouwd te Zoutelande op 6 juli 1883, op ongeveer 25 jarige leeftijd met Lourina Wouters (ongeveer 26 jaar oud), particuliere, geboren te Zoutelande rond 1857, dochter van Leendert Woulers (VII-f) en Neeltje Cijvat.

VII-h Gerrit Jongepier, sleper. Gerrit was gehuwd met Catharina de Rijcke. Uit dit huwelijk:

1 Sara Jongepier, dienstbode, geboren te Vrouwenpolder rond 1867. Sara was gehuwd met Lein Ingels, geboren te Middelburg rond 1865, volgt onder VIII-a.

VIII-a Lein Ingels, werkman, geboren te Middelburg rond 1865, zoon van Pieter Ingels (VII-a) en Tannetje Willemina Kraamer. Lein was gehuwd met Sara Jongepier, dienstbode, geboren te Vrouwenpolder rond 1867, dochter van Gerrit Jongepier (VII-h) en Catharina de Rijcke. Uit dit huwelijk:

1 Pieter Ingels, selpersknecht, geboren te Middelburg rond 1889. Pieter is getrouwd te Middelburg op 1 mei 1908, op ongeveer 19 jarige leeftijd met Dina Katharina Caljouw (ongeveer 23 jaar oud), geboren te Middelburg rond 1885, dochter van Willem Cajouw (VIII-b) en Katharina de Klerk.

VIII-b Willem Caljouw, tuinman.

Willem was gehuwd met Katharina de Klerk. Uit dit huwelijk:

1 Dina Katharina Caljouw, geboren te Middelburg rond 1885. Dina is getrouwd te Middelburg op 1 mei 1908, op ongeveer 23 jarige leeftijd met Pieter Ingels (ongeveer 19 jaar oud), selpersknecht, geboren te Middelburg rond 1889, zoon van Lein Ingels (VIII-a) en Sara Jongepier,

Dit overzicht is gemaakt op 22 april 2000 door: Anneke Lievens e-Mateboer, Oude Koudekerkseweg 68, 4335 CE Middelburg. Tel. 0118-634539.

Geraadpleegde literatuur en bronnen

- D. Bakker: Gods grote barmhartigheid verheerlijkt aan een overtreder van al Zijn geboden (Sint-Philipsland, 1984).
- A. Bel e.a.: Predikanten en oefenaars. 1-5, Biografisch Woordenboek van de Kleine Kerkgeschiedenis (Houten, 1988).
- Ds. W. H. Blaak: Verzamelde geschriften (Veenendaal, 1979).
- Ds. L. Boone: Verzamelde geschriften (Veenendaal, 1977).
- P. Davidse: Die trouwe houdt, 1891-1991 100 jaar Gereformeerde Gemeente Meliskerke (Meliskerke 1991).
- C. Dekker: Huibert Jacobus Budding 1810-1870 en zijn gemeenten in Zeeland (Goes/Middelburg, 1986).
- P. van Dijke: Het veelbewogen leven en de rijk gezegende arbeid van den nu zaligen Heer P. aan Dijke. in leven Gereformeerd leeraar te St. Philipsland. Inleidend woord van D. Wijting (Ede, 1969).
- H. Florijn: Ds. Daniël Bakker, zijn leven, opvolgers, gemeenten, brieven (Zwijndrecht, 1985).
- Gemeente Archief en Zeeuws Archief Middelburg.
- Ds. M. Golverdingen: Ds. G. H. Kersten. Facetten van zijn leven en werk (Houten 1993).
- H. A. Hofman: Ledeboerianen en Kruisgezinden. Een kerkhistorische studie over het ontstaan van de Gereformeerde Gemeenten (1834-1927) (Utrecht, 1977).
- L. Ingelse: Merkwaardige bekeringsgeschiedenis. (Rotterdam z.j.).
- P. Ingelse: Zestal eenvoudige oefeningen van P. Ingelse, in leven leerend ouderling bij de Geref Gem. van wijlen Ds. Ledeboer (Middelburg, z.j.).
- D. Janse: Ter gedachtenis van Ds. David Janse, predikant bij de Gereformeerde Gemeente te Middelburg, bevattende 8 brieven omtrent zijn levensgeschiedenis (Middelburg, 1902).
- C. de Jongste: Klacht en Jubel, 1. Facetten uit de 'kleine kerkhistorie' rondom Ds. Nicolaas Hendrik Beversluis (Zwijndrecht, 1983).
- Ds. G. H. Kersten. Bedroefden om der bijeenkomsten wil (Utrecht, 1985).
- De Gezinsgids (div. jaargangen).
- C. de Korte: Ter herinnering, bevindingsweg en gevangenschap (Rotterdam z.j.).
- Ds. W. C. Lamain: Een terugblik II. Zwijndrecht 1982).
- Notulen Algemene Vergaderingen Ledeboeriaanse Gemeenten (1883-1907) berustend in het archief van de Geref. Gem. Middelburg.
- H. M. Stoppelenburg: Uit de dagen van ouds (Aagtekerke, 1976).
- J. Vader: Eenige brieven van den Eerwaarden Heer Jan Vader (Veenendaal, 1977).
- J. M. Vermeulen: Toen hij 't ambt ontvangen zou. Leven en werk van ds. P. van Dijke (1812-1883) Zwijndrecht, 1984).
- Dr. J. Wesseling: De Afscheiding van 1834 in Zeeland, deel 1 en 11 (Barneveld 1987 en 1989).
- J. Westerbeke: De Bruidegom komt! 150 jaar Gereformeerde Gemeente in Nederland te Bruinisse. (Middelburg, 1998).

10 brochures in de serie: *kinderen Gods op Walcheren in de 19^e en 20^e eeuw*.

1. DOOR GOD GEROEPEN.
Uit het leven van ds. David Janse en facetten uit de historie van de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg.
Nagelaten in zijn brieven en in kerkelijke notulen.
2. BIJ DE MENSEN VERACHT MAAR BIJ GOD UITVERKOREN.
Uit het leven van Jan Vader, oefenaar te Meliskerke.
3. IK HEB GELOOFD; DAAROM HEB IK GESPROKEN.
Levensbeschrijving van Zacharias Verhage, Molenaar te Meliskerke;
Door hemzelf beschreven. *VOLGT T. Z. T.*
4. DE BEKERING VAN WILLEM PLEIJTE
te Zoutelande en een eenvoudige oefening.
Met historische gegevens Gereformeerde Gemeente Zoutelande.
De bekering en sterven van Florus de Wolf en anderen.
5. DOOR LIJDEN GEHEILIGD.
Levensschets van oefenaar Pieter Ingelse; twee oefeningen;
drie brieven van zijn vrouw en drie brieven van zijn schoondochter.
6. EEN NIEUW VADERLAND GEKREGEN.
Bijzonderheden uit het leven en de bekering van Adriaan Dingemans,
diaken in de Ledeboeriaanse gemeente te Middelburg.
7. GENADE EN EER ONTVANGEN.
Geschiedenis van de Ledeboeriaanse gemeente te St. Jan ten Heere.
Met levensschets van ouderling Pieter de Voogd, Jacob Corré, Hubrecht Bimmel
en brieven van Maatje en Christina Bimmel.
8. DOOR GOD GELIEFD.
Verhaal uit het leven van Cornelia de Visser-Moens te Aagtekerke,
door haarzelf beschreven.
En korte mededelingen uit haar vriendenkring.
9. DOOR DE TROUWE VERBONDSGOD GELEID.
Mededelingen uit het leven en brieven van Cornelia de Visser-de Visser
te Middelburg.
10. DOOR DE HEERE AFGEZONDERD.
Korte levensschets van: Catharina Barbera Roose-Bollinger; Sara Louisa
Hollebrands; Evangelist Jac. Ball, ds. A. Janse, ds. L. Hubregtse, ds. Chr. Van de
Woestijne, ds. M. van de Ketterij.
Levensschets en brieven van Mevr. A. A. Vermerris-Geuze.